

Univerzita Palackého v Olomouci
Fakulta tělesné kultury

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2011

Marie Urbanová

Univerzita Palackého v Olomouci

Fakulta tělesné kultury

**JACÍ JSOU PRARODIČE VNOUČAT,
JAKÁ BUDOU VNOUČATA PRARODIČŮ**

Diplomová práce

Autor: Marie Urbanová, aplikovaná tělesná výchova

Vedoucí práce: prof. PhDr. Hana Válková, CSc.

Olomouc 2011

Jméno a příjmení autora práce: Marie Urbanová

Název závěrečné písemné práce: Jací jsou prarodiče vnoučat, jaká budou vnoučata prarodičů

Pracoviště: Katedra aplikovaných pohybových aktivit

Vedoucí bakalářské práce: prof. PhDr. Hana Válková, CSc.

Rok obhajoby: 2011

Abstrakt:

Cílem předložené práce bylo zjistit, jak vnoučata vnímají aktivitu – inaktivitu svých prarodičů a svoji budoucí roli prarodičů v této oblasti. Z těchto informací dedukovat skutečné kategorie aktivního chování prarodičů, včetně aktivit, provozovaných s vnoučaty a aktivit, které si vnoučata z jejich životního stylu přenášejí.

Pro sběr dat byly použity verbální projektivní techniky – psané projevy dětí. Šetření se zúčastnilo 176 dětí ve věku 13 – 14 let, analyzováno bylo 319 prací dětí s použitím kategoriálního systému. Sběr dat proběhl v okrese Uherské Hradiště. Výzkum ukázal, že dnešní prarodiče jsou očima starších dětí viděny jako osoby pozitivních charakterových vlastností, zábavní, silnější, aktivní senioři ve věku kolem 70 let. Pohybovou aktivitu berou jako hlavní ukazatel svého životního stylu a také tvorby společných aktivit s vnoučaty. Tyto skutečnosti děti ovlivňují natolik, že na ně poukazují v sebereflexi budoucích prarodičů. Ve vnímání a sebereflexi je rozdíl mezi dětmi z městských škol a škol vesnických.

Klíčová slova: dědeček, babička, prarodiče, vnoučata, role, aktivita, pohybová aktivita, slohová práce, reflexe

Souhlasím s půjčováním bakalářské práce v rámci knihovnických služeb.

Name and surname of the author of the thesis: Marie Urbanová

The title of the final written thesis: What are the grandparents of the grandchildren like, what will the grandchildren of the grandparents be like

Place of work: Professorship of applied motion activities

Head of the Bachelor thesis: prof. PhDr. Hana Válková, CSc.

Year of recognition: 2011

Abstract:

The goal of the submitted thesis was to find out how the grandchildren perceive activity – inactivity of their grandparents and their own role of grandparents in this field. The goal was to deduce the real categories of the grandparents' active behaviour from this information including activities done with the grandchildren and activities which the grandchildren take over from their way of life. To collect these data, I chose the verbal projective techniques – written children's manifestations. In this study took part 176 children at the age of 13 – 14 years, 319 works of children were analysed with the use of the categorical system. The collection of the data took place in the district of Uherské Hradiště. The research revealed the fact that older children see today's grandparents as persons of positive characteristics - entertaining, stronger, active elderly people at the age of about 70 years. They regard their motion activity as an indicator of their way of life and also as a creation of common activities with their grandchildren. The children influence these facts to such a degree that they mention them in their self-reflection of future grandparents. There is a difference in the perception and self-reflection between the children in the town and village schools.

Key words: grandfather, grandmother, grandparents, grandchildren, role, activity, motion activity, composition, reflexes

I agree to lending this Bachelor thesis within the library services.

Práce vznikla v rámci projektu ESF č. CZ.1.07/2.2.00/15.0336 Příprava pro tělesnou výchovu osob s postižením.

The theses was developed under umbrella of ESF No CZ.1.07/2.2.00/15.0336 The training for physical activity of persons with disability.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracovala samostatně pod vedením prof. PhDr. Hany Válkové, CSc. a uvedla všechny použité literární zdroje.

V Olomouci dne 31.7. 2011

.....

Děkuji prof. PhDr. Haně Válkové, CSc. z katedry aplikovaných pohybových aktivit za pomoc a cenné rady při tvorbě diplomové práce. Děkuji všem ředitelům, učitelům a žákům škol, kteří se zasloužili o získání potřebných dat k mému výzkumu. Také děkuji svému synovi za technickou pomoc při zpracovávání dat k této práci.

OBSAH

1. ÚVOD.....	9
2. PŘEHLED POZNATKŮ K TÉMATU	11
2.1 Jedinec a společnost	11
2.1.1 Životní situace, životní dráha, životní cyklus	12
2.1.2 Rodina a mezigenerační vztahy	13
2.1.3 Stárnutí a stáří	14
2.1.4 Prarodič	16
2.1.5 Dítě staršího školního věku.....	21
2.1.6 Sebereflexe.....	25
2.2 Charakteristika pojmů spojených s aktivitou	26
2.2.1 Hodnotová orientace	26
2.2.2 Aktivita, pohyb, pohybová aktivita.....	26
2.2.3 Kultura a lidský pohyb.....	28
2.2.4 Životní styl, životní způsob.....	29
2.2.5 Pohybová rekreace	30
2.2.6 Sport.....	31
2.3 Charakteristika užitých technik.....	31
2.3.1 Projektivní metody.....	31
2.3.2 Verbální projektivní techniky	33
2.3.3 Jazyk a jazyková komunikace.....	33
2.4. Výsledky bakalářské práce (Urbanová, 2009)	36
3. CÍL A ÚKOLY PRÁCE.....	38
3.1 Formulace problému a strategie práce	38
3.2 Cíl práce a postupné úkoly	38
3.3 Výzkumné otázky.....	39
4. METODIKA PRÁCE.....	40
4.1 Výzkumný soubor	40
4.2 Metody práce.....	42
4.2.1 Sběr dat	42
4.2.2 Zpracování dat	42
4.3 Organizace práce.....	46
5. VÝSLEDKY PRÁCE.....	48

5.1 Vyhodnocení slohových prací kategorie – jak vnímám PRARODIČE	48
5.1.1 Zaměstnanecká činnost prarodičů	48
5.1.2 Činnost mimo zaměstnání	49
5.1.3 Společné aktivity prarodičů s vnoučaty	51
5.1.4 Popis prarodičů	51
5.1.5 Vyhodnocení ostatních kategorií	53
5.2 Vyhodnocení slohových prací kategorie - JÁ prarodičem	55
5.2.1 Zaměstnanecká činnost prarodičů	55
5.2.2 Činnost mimo zaměstnání	56
5.2.3 Společné aktivity prarodičů s vnoučaty	58
5.2.4 Popis prarodičů	59
5.2.5 Vyhodnocení ostatních kategorií	60
5.3 Diskuze	64
6. ZÁVĚR	68
7. SOUHRN	72
8. SUMMARY	73
9. REFERENČNÍ SEZNAM	74
10. PŘÍLOHY	78

1. ÚVOD

Dávno, dávno již tomu, co jsem posledně se dívala do té milé mírné tváře, co jsem zulíbala, to bledé líce, plné vrásků, nahlížela do modrého oka, v němž se jevilo tolik dobroty a lásky; dávno tomu, co mne posledně žehnaly staré její ruce! – Není více dobré stařenky! Dávno již odpočívá v chladné zemi! Mně ale neumřela! – Obraz její odtisknut v duši mé s veškerou svojí barvitostí, a dokud zdráva zůstane, dotud bude žít v ní (Němcová, 1964, 9)!

Tuto práci nemůžu začít výstižněji, než slovy Boženy Němcové z knihy Babička, kterou zná každý z nás. Po přečtení těchto řádků a zamyšlení se nad nimi zjistíme, ať už si to uvědomujeme či nikoliv, „obraz“ našich prarodičů si odnášíme hluboko v sobě. Jaký vliv na nás měli nebo mají, to si připustíme s odstupem času a s přibývajícím věkem.

Já sama velmi ráda vzpomínám na období, kdy jsem trávila spoustu času s mými babičkami a s přibývajícím věkem si uvědomuji, co všechno dělám podle nich a jak moc se s jejich názory začínám ztotožňovat. Vzpomínám na procházky s dědou v lese, kdy mě učil poznávat stromy, houby, ale také například házet kuličkou bláta na proutku a ložit po stromech.

Nyní jsem ve věku, kdy mi vlastní děti odrůstají a mě už čeká další životní role – role babičky. Na ni se velmi těším, jelikož vím, že pro vnuky si najdu určitě víc času, než jsem měla pro děti jako matka. Ale napadají mě problémové otázky, na které hledá pozitivní odpověď snad každý, koho tato role čeká a hlavně si ji uvědomuje.

V současné době je téma seniorů dosti aktuální. Zdá se, jako by naše politika a celá společnost zapomínala na podstatná fakta, a to právě na to, že tito senioři jsou v rolích rodičů a většina i prarodičů. Pokud nebudou jejich role oboustranně (prarodič – vnoučata) naplněné, což v dnešní době stále více narušené sociální vztahy ani nedovolují, projeví se to na zdraví nejen seniorů, ale postupně celých generací. Naplnění rolí, které život přináší, může ovlivňovat jejich aktivitu, která dále ovlivňuje psychické zdraví a pomalejší stárnutí a to nejen duševní.

I novodobá psychologie upozorňuje stále více vedle primárních vztahů dítěte s rodiči, na vztahy, které se v nejujtějším věku dítěte utvářejí téměř paralelně. Mezi ně patří právě vztahy dítěte a jeho prarodičů. Říká se, že prarodiče své děti vychovávají a svá vnoučata rozmazlují. Ovšem může nastat i stav opačný. Nechtějme, aby se situace v poslední rolové etapě života člověka vrátila tam, kde už jednou byla - na výminky.

Pracuji na základní škole se žáky všech věkových kategorií. Často od nich slýchávám příběhy, připomínky a názory na rodinu, rodiče, prarodiče. Je vidět, jak se v každé z nich jinak komunikuje, jinak tráví volný čas a jakým způsobem si děti utváří vlastní názory nejen vlivem

školy, ale hlavně rodiny. S politováním musím konstatovat, že ne vždy jsou to slova kladná. V každém věku si dítě všímá jiných činností, názorů a hodnot. Je jiný pohled šestiletého dítěte na šedesátiletého „dědečka“ a jiný pohled patnáctileté dívky na téhož „starce nad hrobem“.

Téma, které jsem si zvolila při mých závěrečných pracích, je mi tedy z mnoha důvodů hodně blízké a dotýká se každého z nás, ať už rolí vnoučete nebo prarodiče. Proto cílem mojí předchozí bakalářské práce bylo zjistit, jak vnímají roli prarodičovství děti v mladším školním věku, čeho si na svých dědečcích a babičkách všímají a jaký podíl z toho tvoří jejich aktivity. Závěry výzkumu, který jsem s malými dětmi provedla, byl velmi zajímavý. S ním se mi také vyskytla otázka, jak nazírají na prarodičovství starší děti. Z těchto důvodů pokračuji tímž tématem v mojí diplomové práci, ve které bych chtěla přiblížit vnímání rolí prarodičů dětmi staršího školního věku a současně odpovědět na otázku, zda si tyto děti uvědomují, že i oni budou jednou prarodiči.

2. PŘEHLED POZNATKŮ K TÉMATU

V této práci budu používat slova, která jsou pro čtenáře natolik obecná, že se nad jejich hlubším významem a souvislostmi málokdo zamýšlí. Proto chci nejdříve nejčastěji používané pojmy charakterizovat z hlediska více přístupů. Dále bych chtěla vysvětlit méně používané pojmy, které jsou nezbytné k pochopení cíle této práce.

V této kapitole chci seznámit čtenáře také s výsledky mé bakalářské práce, která předcházela a byla impulzem k tomuto dalšímu výzkumu na totožné téma, spjata s babičkami, dědečky a vnoučaty.

V přehledu poznatků vycházím v mnoha případech z odborné literatury, která měla souvislost s klíčovými slovy této práce a jež jsem v mnohých případech prostudovala a zpracovala v mé bakalářské práci. Tuto diplomovou práci jsem obohatila dalšími autory a tématy, jimiž jsem ji rozšířila. Jedná se o hlavně o sebereflexi vnoučat v rolové pozici prarodičů a prarodičovství v sociálním kontextu ve spojitosti s jejich aktivními vzorci chování.

2.1 Jedinec a společnost

Téma jedince je jedním z velkých témat sociologie jako vědy o společnosti. Individuum, jako reálný nositel sociálního chování, je zdrojem, původcem i adresátem sociologického poznání a také předmětem jeho analýz, ať jde o rodinu, práci, společenskou třídu, urbanizaci, vzdělání atd. Ústředním problémem je pojetí jedince jako celostní bytosti žijící v reálných sociálních vztazích. Pojetí jedince – individuální, originální syntéza vlastností, které se formují na průsečíku vnitřních dispozic a vnějších vlivů. Protože jde o vyvíjející se individuum, stává se předmětem studia jeho biografie, tedy vznik a rozvoj jeho vnitřních dispozic, jejich integrace a projekce do chování vůči sobě i okolí, a z druhé strany vstřebávání odezvy tohoto okolí. To představuje objektivní společenskou realitu, která se k jedinci vztahuje, dotýká se jeho života, vůči které současně jedinec vztahuje své jednání a svou aktivitu. Není to pouze výsek toho, s nímž je člověk v bezprostředním prostorovém kontaktu, nýbrž zahrnuje všechny zóny citového nebo informačního styku. Součástí okolí jedince je tedy vše, co ho oslovuje, co v něm vyvolává třeba jen stopu sociálního vztahu. (Alan, 1989).

Schmidt (1978) považuje působení společensko-sociálních podmínek jako druhou fázi vývoje lidstva. Tuto fázi všichni spoluutváříme a může se realizovat jen v tom rozsahu, v jakém se každý jedinec podílí na tomto vývoji a jak svým přínosem přispívá k vývoji druhu, a to ne na základě postupně se zlepšujících biologických možností. Tuto účast na vývoji lidstva uskutečňuje jedinec jen za jednoho předpokladu: musí si osvojit všechny ony vlastnosti a schopnosti, které nejsou v jeho stavebním plánu biologicky zakotveny, nýbrž jež nalézá ve svém

společenském prostředí jako ucelené dědictví. „I to, co je v přísném smyslu zděděné, není vrozeno nezměnitelně, nýbrž v každém případě vykazuje ve svých výkonových možnostech více či méně velkou variační šíři, která je závislá na prostředí a našem vhledu do působení prostředí“ (Roth in Schmidt, 1978, 234).

2.1.1 Životní situace, životní dráha, životní cyklus

Alan (1989) popisuje průběh životní dráhy jako trvalý sled mnoha paralelně nebo propojeně probíhajících aktivit. Problematika životních situací se soustřeďuje na rozbor momentu aktivního setkání jedince a okolí. Jde o úhrn subjektivních i objektivních okolností, které definují určitou událost v životě jedince, v jehož středu stojí právě on. Životní situace a jednající člověk jsou neoddtělitelně spojeni. Jde o to, nalézt společné prvky pro tutéž životní situaci různých lidí. Podle výše uvedeného autora z hlediska jedince sledujeme: genezi a příčiny; jak souvisí s celkovým chováním jedince; v jakém sociálním kontextu se odehrává; jak je celá situace začleněna do sítě sociálních vztahů; jak tento člověk situaci prožívá a jak na ni reaguje; jaké jsou objektivní důsledky a jak ji ve všech fázích, jimiž tato životní situace prochází, jedinec i ostatní zúčastnění interpretují. Teprve tento celek je komplexním podkladem pro obraz, jaký si člověk utváří o sobě samém i o svém okolí.

Schmidt (1978) uvádí vliv životní situace a prostředí, jakož i vliv jiných daných skutečností prostředí a jejich závažnosti v posloupnosti působení všech vývojových podmínek na vlastnost centrálního nervového systému, tzv. plasticity. Ta je prvním předpokladem pozitivního či negativního působení vnějších faktorů. Jako příklad uvádí řeč: pokud jsou splněny určité podmínky (schopnost slyšet, artikulační podmínky aj.), závisí jen a jen na prostředí, která řeč a na jaké úrovni je osvojena.

Vymezení životní situace jako jednotky životní dráhy znamená, že jde v dalším kroku o problematiku sociální časové struktury – chronostruktury. Z tohoto hlediska je možno životní situaci považovat za určitou chronojednotku. Naše běžné jednání je z časového hlediska určeno kalendářem a hodinami. Ony tvoří pevné časové měřítko organizace lidského života. Čas však není pouhým měřítkem. Má i své kvalitativní stránky, má i povahu aktivního činitele. Zásadně se to promítá do problematiky životní dráhy, která je vlastně časovou organizací sociálních vlastností jedince, jeho aktivit, vztahů mezi životními situacemi. Časová nevratnost a spolu s ní časová orientace se mnoha svými významy dotýkají aktivního, nebo trpného vztahu jedince k sobě samému i k okolí. Každý akt lidského jednání, každý lidský čin je neodvolatelný. Zvláštní důležitost má časová následnost sociálních rolí, podle níž je život jedince i společnosti organizován.

Pojem životní cyklus vyjadřuje pravidelný, typický, normální sled hlavních etap v životě člověka. Východiskem jeho konstrukce jsou v podstatě kategorie sociálního věku a věkových norem. Ve výzkumu životní dráhy se prolínají dva modely: rodinný cyklus a cyklus životní. V koncepci životního cyklu se odráží představa očekávaného sledu životních etap a s ním spojeného očekávaného chování. Členění rodinného cyklu se pohybuje tedy v hranicích „rolového“ chování, které zůstává díky své funkční vazbě na okolí pro život rozhodující. Základem životního cyklu je členění podle sociálních přechodů např. ukončení školy, sňatek aj., které jsou provázeny i specifickými sociálními rituály jako narození dítěte, vnuka aj. (Alan, 1989).

2.1.2 Rodina a mezigenerační vztahy

Přestože každý z nás ví, co je to rodina, domnívám se, že méně lidí by dovedlo říci, jaké je její poslání, a ještě méně určit její správné funkce ve vztahu k jednotlivci i k celé společnosti.

Sociologický slovník Jandourka (2001, 206) vymezuje rodinu jako "formu dlouhodobého solidárního soužití osob spojených příbuzenstvím a zahrnující přinejmenším rodiče a děti."

Mezi základní funkce rodiny podle Matějčka a Dytrycha (1997) patří funkce:

- reprodukční – zajišťování zrození dětí
- ekonomická – obstarávání prostředků k materiálnímu životu rodiny
- socializační – zajišťování procesu výchovy k postupnému začleňování dětí do společnosti a její kultury
- emocionální – uspokojování citové stránky rodiny.

Rodinu rozdělují na:

- orientační – zde jsme vyrostli, prošli socializačním procesem, naučili se chápat normy rodiny a společnosti,
- prokreační – naše rodina nová, ve které máme pokračovat v udržování určitých rodinných funkcí, učíme v ní pak naše děti všemu, co jsme se sami ve své orientační rodině naučili, anebo naopak se vyhýbáme tomu, co cítíme jako závažné chyby ve své vlastní výchově,
- nukleární – tvoří ji otec, matka a jejich dítě či děti, vytváří nejpevnější celek, ve kterém se odehrávají všechny důležité funkce rodiny,
- rozšířenou – skládá se kromě rodičů a dětí také z prarodičů, ale také z jiných pokrevních příbuzných,
- doplněnou – vzniká tak, že jeden z biologických rodičů dítěte buď zemře, anebo v důsledku rozvodu rodinu opustí, a rodina je potom doplněna o náhradního otce, v menším počtu případů o náhradní matku,

- náhradní – rodiny, které si osvojily dítě nebo si vzaly dítě do pěstounské péče.

Za generaci je označována velká skupina lidí, kteří žijí ve společnosti přibližně ve stejné době, jsou přibližně stejně staří, označováni jako vrstevníci a pojí je dobově podmíněný styl života a způsob myšlení. Příslušnost do stejné generace je závislá na kontextu, je relativní. Doba trvání jedné lidské generace odpovídá přibližně průměrnému věku žen při porodu. V České republice podle údajů Eurostatu v roce 2003 28,1 let, což znamená v porovnání s předchozími lety tak jako je tomu ve většině zemí Evropy, že se délka prodlužuje. Díky této skutečnosti se na světě potkávají čtyři současně žijící lidské generace (Wikipedie. Retriever: 4. 7. 2011).

Národní program přípravy na stárnutí na období let 2008 až 2012 (Retriever: 3. 7. 2011) pojednává mimo jiné i o vzájemné soudržnosti jednotlivých generací, které jsou na sobě vzájemně závislé. Předávání hodnot, kultury a zkušeností se uskutečňuje v rámci mezigeneračních vztahů. Pro kvalitu života v každém věku mají mezigenerační vztahy zásadní význam a to nejen pro rozvoj jedince, ale celé společnosti. Stáří přináší řadu pozitivních hodnot. Seniorská generace hraje významnou roli v rodinách, komunitách a v celé společnosti, proto by tato role měla být podporována. Podpora mezigeneračních vztahů a spolupráce by měla být součástí všech aktivit realizovaných v reakci na stárnutí populace s cílem přispět k rozvoji společnosti pro všechny generace.

2.1.3 Stárnutí a stáří

Existuje celá řada autorů, kteří popisují stárnutí: Stuart-Hamilton (1999) se na jedné straně zaměřuje na charakteristiky vyzorované u starého člověka – vrásčitá kůže, ztráta mobility apod. Další metodou, jak měřit stárnutí, je sledovat jak a kdy se znaky mladé dospělosti transformují ve znaky dospělosti pozdní. Stárnutí je závěrečnou fází lidského vývoje a je třeba ho posuzovat jako součást kontinuální proměny. Z tohoto důvodu nalézt uspokojivou definici okamžiku, ve kterém končí střední věk a začíná stáří, nelze. Poukazuje na výzkum, kdy nejběžnějším měřítkem stáří je chronologický věk. Další běžně používanou mírou je sociální věk, který se vztahuje ke společenskému očekávání chování přiměřeného určitému biologickému věku, respektive psychologického věku. Dále se opírá o tvrzení Grumana (in Stuart-Hamilton 1999), který poukazuje na fakt, že v každé civilizaci se vytvořila teorie a mýty o stáří a očekávání s ním spojených. Bez ohledu na mýty je většina společností přesvědčena o tom, že stáří znamená změnu sociálního statusu. Nicméně chronologický věk, ve kterém k této změně dochází, se v různých společnostech liší – mezní hodnoty jsou padesát a sedmdesát let (Decker in Stuart-Hamilton 1999).

Podle Alana (1989) hraje v lidské biografii značnou roli vedle sociálního času i čas subjektivní, jenž představuje specifickou individuální formu jeho osvojení. Mostem k formování subjektivního času, který spojuje člověka s časem sociálním, historickým, ale i biologickým, je lidské tělo. Vyjadřuje sociální rozměr biologického stárnutí, je nositelem řady sociálních a kulturních významů věku a současně je schránkou individuálního sebeuvědomění. Subjektivní čas je dynamickým systémem: je vázán na změny sociálního postavení jedince, na řazení životních situací i na proces stárnutí.

Podle Vágnerové (2007) je stárnutí a stáří interpretováno jako komplexní proces, který má svou složku psychickou, somatickou a sociální. Proměna psychických funkcí je vždy individuálně specifická a je do určité míry dána již předchozím průběhem života. Psychický vývoj představuje cyklus na sebe navazujících proměn. Tyto proměny lze sledovat jak prostřednictvím změn jednotlivých psychických funkcí, zejména kognitivních a emotivně-regulačních, tak prostřednictvím proměny podoby základních sociálních rolí dospělosti: partnerské, profesní, rodičovské a prarodičovské.

Senior

Vymezení pojmu „senior“ se užívá v návaznosti na národní důchodové systémy k označení osob, které jsou ve věku stanovené věkové hranice odchodu do starobního důchodu a starší.

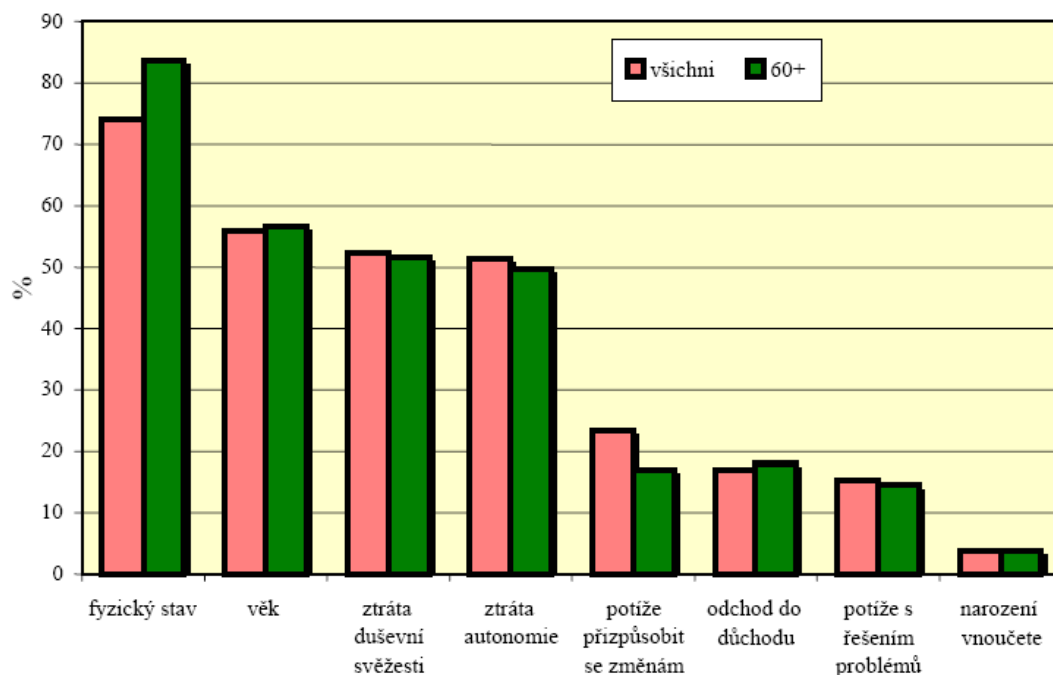
Další vymezení pojmu je podle definice OSN, která uznává ve svých materiálech věkovou hranici 65 let jako hranici stáří. (MPSV, 2011).

Empirické výzkumy ukazují, že si v České republice více než polovina lidí představuje aktivní důchodový věk. Velká část si bude hledat vhodné zaměstnání, další část prožije aktivně důchodový věk cestováním, poznáváním nových lidí, užíváním si nových věcí. Pasivní přístup důchodového odpočinku je typický pouze pro jednu čtvrtinu občanů. Čeho se ale občané nejvíce obávají ve stáří, je ekonomická stránka (Brátková, 1998).

Pocit stáří

U každého člověka je pocit stáří velmi subjektivní. Ve společnosti téměř každý jedinec přiřazuje ke stáří jiné ukazatele. Ladislav Rabušic se spolupracovníky (2003) se ve svých výzkumech a analýzách zabývají stářím, vnímáním a vymezením tohoto fenoménu. Popisuje, jak respondenti stáří definují. Ve zprávě z empirického výzkumu nazvané Senioři a sociální opatření v oblasti stárnutí v pohledu české veřejnosti (2003) zprostředkovává pohled charakteristik důvodů vnímání stáří. Ze zprávy je patrné, že nejčastějším faktorem, podle kterého je vnímán člověk jako starý, byl volen fyzický zdravotní stav a jako poslední narození vnoučete.

Graf znázorňuje faktory, které respondenti ve věku 60 let a starší volili za příznak stáří (Obrázek 1).

Vysvětlivky: všichni - respondenti všech věkových skupin
60+ - respondenti ve věku 60 let a starší

Obrázek 1. Faktory, které určují, že vnímáme člověka jako starého v závislosti na věku (Rabušic, 2003, 12).

Význam rodiny ve stáří

Ve stáří, tak jak uvádí Haškovcová (1990), je rodina velmi významná. Představuje rozhodující místo sociální integrace starých lidí. Během stáří rodičů se jejich vztahy s dětmi mění. Rodiče pro rodinu svých dětí představují ze začátku podporu finanční, následuje pomoc péče o jejich děti (vnuky), výpomoc v domácnosti a jiné. U starých lidí orientace na rodinu a výpomoc dětem je součástí nového pojetí úlohy rodiny v životní etapě. Rodina představuje jako celoživotní dílo nebo výsledek životních cílů. Postupně se tento vztah mění – obrací. Rodičům se zhoršuje jejich zdraví, sami potřebují podporu. Jejich děti nebývají připraveny na tuto situaci a ta je zaskočí. Většina starých lidí tuto péči od svých potomků očekává a dává jí přednost před jinou.

2.1.4 Prarodič

V mojí diplomové práci jsou sledovanou skupinou populace prarodiče. Přes výše uvedené pojmy a jejich souvislosti se dostávám k obsáhlejší charakteristice této skupiny.

Všeobecně je známo, že prarodič je rodič jednoho z rodičů, tedy matky a otce dítěte. Podívejme se na slovo prarodič z pohledu jeho skladby. Kořen slova „rod“ nám napovídá už sám o sobě, že základ tvoří rod, rodina a je to slovo významově příbuzné. Předpona „pra-“, jakoby znamenala něco, co je již za životem člověka a nic nebylo před ním, zdůrazňuje stáří. Možná právě proto, aby tento pojem nezněl tak pesimisticky a nespojoval se pouze s pojmem stáří, vznikly v hovorové řeči jiné výrazy pro oficiální titul prarodiče, a to právě babička a dědeček.

Babička

Hovorově „babička“ je matka otce nebo matka matky. Podle Matějčka a Dytrycha (1997) je slovo „babička“ doloženo v Ústavu pro jazyk český Akademie Věd České republiky do 15. století pouze ve významu „stará žena“. Pro dnešní babičku platily výrazy jako „bába“, „pramáti“, stará matka“ atd. Od 16. století jsou doklady pro „babičku“ ve smyslu „porodní báby“, což bylo zaměstnání s nepochybně mocným citovým nábojem, při kterém se pomáhá dětem na svět. V roce 1930 v Jungmannově slovníku je matka matky oficiálně titulována jako „babička“. Tato proměna z „báby“ na „babičku“ s největší pravděpodobností odehrála během 18. století. Určitý podíl na tom nese spojitost s přílivem barokní emocionality, která se projevuje v tehdejší umělé poezii, v hudbě, ale i v lidové písni.

Výrazy „bábinka“, „bábi“ z Maršovského valčíku, nebo „babička vetchá“ z Komenského periodizace věkem kolem padesátky, jsou takové, které nám zcela zlidověly.

A jak se díváme na babičky dnes? Křížková (2010) tvrdí, že vypadají o generaci mladší než jejich mámy v tomtéž věku, šátek nenosí na hlavě, ale elegantně přehozený přes značkové sako, buchy nepečou, ale kupují v samoobsluze a usmívají se zřídka, protože mají v patách stres. Ale i přesto se v tomto století najdou babičky, které by se kvůli vnoučatům přetrhly.

Dědeček

„Dědeček je zdrobnělina od slova „děd“, „děda“, „dědek“. Hovorově je to otec matky nebo otec otce. „Děd“ je přenesený název pro velmi starého člověka a také slovo „stařeček“, což je synonymum ke slovu „dědeček“, má obdobný význam. Vyslovením slova „děd“ se ve významu ukrývá stáří s moudrostí, zní autoritativně.

V době roboty, době venkovské selské rodiny, kdy se hospodářství stávalo rodinným podnikem a dědilo se z otce na syna, jejich rodiče odcházeli na vejminek. Tehdy „starý otec“ přestával být hlavou rodiny a začal spolu s babičkou získávat jiné funkce.

Podle slovníku Pierre Richeleta z roku 1679 (in Lenderová, M., Macková, M. Bezecný, Z. & Jiránek, T., 2005, retriever: 4. 7. 2011, p.71) „starci jsou obvykle podezíraví, žárliví, lakomí, nevrlí, užvanění, stále si na něco stěžují..., starci jsou odporní.“ Vzpomeňme Nerudovu baladu Dědovu mísu nebo Před fortanou milosrdných.

I ještě v polovině minulého století nebylo postavení seniorů ve společnosti nijak vynikající - vzpomeňme na slogan „Dědeček a babička ujídaj nám chlebička“.

K ocenění stáří dochází teprve v době osvícenství. Vytváří se obraz moudrého starce, jehož životní zkušenosti jsou váženy a jeho radám nasloucháno. Vzpomenu literaturu, která začíná pracovat se stereotypem moudrého stáří – Raisův Pantáta Bezouška, Babičku Boženy Němcové. Úctu nacházíme i v oslovení „velebný kmete“, což bychom dnes mohli jen těžko oslovit padesátníka, tak jako se ještě v 19. století oslovovali jubilanti, kteří se tohoto věku dožili.

A jací jsou dědečci dnes? Na základě rozhovorů s maminkami dětí popisuje Šumberová (2011) velké klady dědečků, kteří jsou neprávem zastiňováni babičkami. Jsou hraví, vymýšlejí aktivní zábavu víc než babičky; nevadí jim vozit kočárek v zimě, v dešti; radí se s maminkami a dodržují jejich pokyny; neříkají vám, co máte dělat, nebo co by mělo dítě dělat; nemají tolik potřebu rozmazlovat sladkostmi; jsou opatrnější, protože nejsou na tomto poli tak sebejistí; mají své chlapské zájmy, které s radostí předávají dál; jsou silnější – mohou děti třeba nosit na koníčka na procházce; většinou řídí auto – jsou mobilnější.

Role prarodiče

Mnoho výzkumů se zabývá životní stylem seniorů, ovšem především tito senioři jsou většinou prarodiči. Tato role ve velké míře ovlivňuje jejich aktivitu, což má také vliv na pomalejší psychické stárnutí. Role prarodičů – seniorů v historickém kontextu nebyla však vždy stejná. Role prarodičů v minulém století, což popisují výše, a dnes je nesrovnatelná.

Změna v životní etapě narozením dítěte a tím přechodem do rodičovské role se netýká jen rodičů samých. Je výrazným zásahem, ať v pozitivním či negativním slova smyslu, do života širší rodiny, poněvadž ať chtějí či nechtějí, ať si to přejí či nepřejí, dostávají se rodiče obou partnerů do nové životní role, do role prarodičů. Stávají se z nich tedy babičky a dědečkové.

Tak jak uvádí Matějček a Dytrych (1997), do funkcí rodiny můžou značným způsobem zasahovat právě prarodiče. Mohou ovlivňovat ekonomické funkce mladé rodiny, zasahovat do zásadních rozhodnutí, jakým je narození vnoučat, mohou ovlivňovat proces výchovy svých vnoučat tím, že jim buď vnucují jiné normy, než jim dávají jejich rodiče, anebo naopak v pozitivních případech nahrazují chybné struktury a hierarchie hodnot hodnotami, které jsou obecně uznávané a pro danou kulturu platné. Své chování vůči osobám v rodině i mimo ni se dítě

již v nejranějších fázích svého vývoje postupně učí diferencovat, učí se, jak se má chovat. Aniž si to uvědomuje, přejímá určité vzorce chování, které můžeme právě obecně označit jako role.

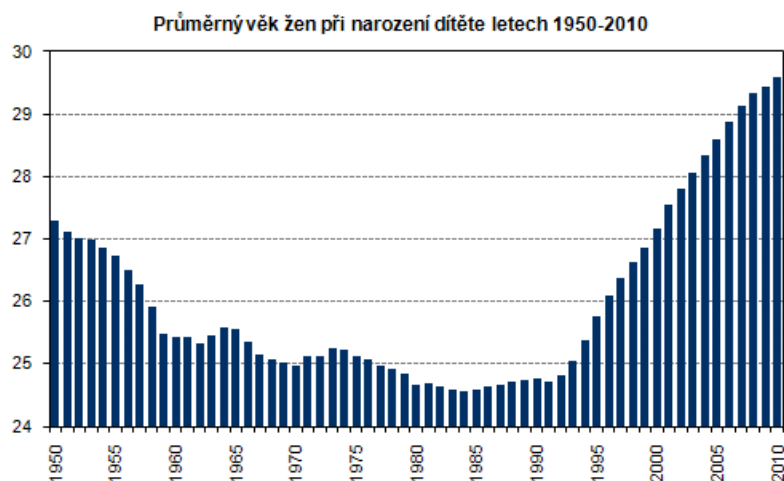
Co ovlivňuje roli prarodiče

Tak jak popisují v kapitole 2.1.1, každá životní období mají mít svoje správné časování, což záleží na mnoha vnějších i vnitřních faktorech.

Dunovský (in Válková 2007) uvádí tyto nejdůležitější faktory, ovlivňující roli:

- věk a zdraví,
- předchozí postavení v rodině,
- sociální třída, profese, společenské postavení,
- urbanizační prvky (město-venkov),
- regionální či národně-kulturní zvyklosti,
- geografická vzdálenost,
- osobnostně-individuální prvky,
- prarodičovství ze strany dcery – syna.

V minulých letech se vdávaly mladé dívky jako nezletilé a tím, že se stávaly matkami velmi brzy, dostaly tak svou matku do role babičky někdy ve věku málo přes třicet let. V dnešní době je tomu trochu jinak. Podle Českého statistického úřadu se věk žen od roku 1990 rapidně zvyšuje. Průměrný věk žen při narození dítěte je v roce 2010 více jak 29 let (Obrázek 2).

Obrázek 2. Průměrný věk žen při narození dítěte v letech 1950-2010 (Český statistický úřad 2011, retriever: 4. 7. 2011).

Z výše uvedených skutečností vyplývá, že průměrný věk babiček a dědečků v současné době začíná okolo 50 let jejich věku. Vágnerová (2007) vidí tento věk z hlediska vývojové

psychologie jako starší dospělost. Tato doba představuje významný sociální mezník – začátek stárnutí (viz kapitola 2.1.3).

Dalšími faktory jak je chápána role babičky a dědečka je věk vnoučat. Jsou to také ale situace, jako například náhradní rodinná péče, rozvod, ovdovění a další. Tyto situace mají velký vliv na atmosféru v nukleární rodině (Válková, 2007).

Ale nastává i jiná situace, kterou popisuje Kavale-Pazlarová (2011): Do vztahu dítěte a jeho prarodičů vždy vstupují jeho rodiče a můžou tento vztah negativně ovlivňovat. Může v rodině docházet k různým tenzím a to v jakémkoli z možných vztahů, např. mezi tchýní a snachou, nebo otcem dítěte a jeho matkou aj. Jsou tady úmyslně přetřhávány vztahy mezi vnuky a prarodiči. Jsou známy případy, kdy si dítě našlo sousedku jako takovou „adoptivní babičku“, protože mu nebylo umožněno se stýkat s vlastní. Této sousedce matka dítěte věří více, než vlastní matce nebo tchýni. Ale nemusí být vina jen na straně rodičů, ale také prarodičů, kteří o vnoučka nejeví buď žádný, nebo jen velmi malý zájem. Důvody jsou opět různé.

Tyto i jiné faktory značně ovlivňují také frekvence kontaktů s prarodiči, ale i typ prarodičovských stylů, které souvisí s jejich osobnostními rysy:

- pečovatel – hlídá, je náhradník rodičů,
- rezervoár rodinné moudrosti a tradic – vychovává a učí, přenáší poznatky,
- emotivní podpora – kompenzuje vlastní osamocení,
- tvořič, hledač zábavy a zdrojů aktivity – růst vlastní osobnosti. (Válková 2007).

Význam role prarodiče

Plnění role prarodičů a to v různých životních oblastech je významná pro všechny generace. V základním rodinném kontextu je nezbytná role rodiče jako prostředníka pro naplnění pozitivního vztahu prarodič – vnouče a tím i významu daných rolí. Role babičky a dědečka ovlivňují aktivitu ve stáří – pomalejší psychické stárnutí prarodičů a tudíž méně vázané péče o ně, vzpomínka vnoučat, jak byla babička či dědeček čiperní. Ve vícečetných sociálních vazbách mají tendenci být generačně napodobovány vzory chování, prarodiče se stávají modelovou nápodobou pro všechny zúčastněné generace.

Podle Klimeše (in Válková 2007) se podílí sociální kontakt prarodičů s vnoučaty na dlouhověkosti. Zdůrazňuje, že umělé oddělování obou generací, které evolučně patří k sobě (školky a domovy důchodců) bez možného frekventovanějšího kontaktu ochuzují život jako takové, děti jsou ochuzovány o možnosti získávat životní moudrost, nadhled, vzorce chování, úctu ke starším osobám a tím i přípravu na vlastní stáří. Na druhou stranu prarodičům bereme důležitou součást jejich života.

Válková (2007) uvádí tyto aspekty rolového významu:

- a) pocit biologické obnovy, pokračování rodu,
- b) emoční uspokojení (oboustranné),
- c) sociální pokračování (zvyky, tradice),
- d) generační model (zdroj prožitků, obohacení zkušeností).

Práva prarodičů naše legislativa neupravuje, záleží jen na síle citových vazeb, které jsou utvořeny v rodinách rodinnou výchovou, na jejich hloubce a trvalosti. Haškovcová (1990) uvádí, že vazby v rodinách nezáleží tolik na geografické vzdálenosti, mnohem důležitější význam hraje blízkost, nebo vzdálenost citová. Úvahu nad citovými vazbami v rodině krásně definuje Válková (2007, 76) „V citových vztazích se nejlépe, nejsilněji, nejvydatněji uspokojuje jedna z našich nejvýznamnějších duševních potřeb: potřeba životní jistoty.“

2.1.5 Dítě staršího školního věku

Pro moji diplomovou práci se výzkumným souborem stali žáci 8. ročníků ve věku 13 – 14 let. P. Říčan (2006) toto období definuje jako období, které je snad z celého života nejdramatičtější. Je to období puberty. „Pubes“ znamená latinsky chmýří, vousy, přeneseně ohanbí, vnější pohlavní orgány. Pubescence pak znamená přeneseně tělesné dospívání.

Dospívání, pubescence

Dospívání je období mezi asi od 10-11 let do 20-22. Je to období života člověka, které představuje rozhraní mezi dětstvím a dospělostí. Mezi charakteristický znak dospívání patří rostoucí potřeba samostatnosti a postupné odpoutávání se od rodiny. Kromě biologického zrání probíhá i celá řada psychických, sociálních a emočních změn. Všechny tyto změny probíhají téměř současně a nezávisle na sobě. Dospívání je zcela individuální záležitostí a probíhá odlišně ve vývoji dívek a chlapců, záleží na specifických kulturních a společenských podmínkách, tedy na hodnotách, tradicích a normách konkrétní společnosti a stylu rodinného života (Langmaier & Krejčířová, 1998).

L. Lisá (1986), Langmaier & Krejčířová, (1998), P. Říčan (2006) a J. Vonkomer (1998) rozdělují období dospívání na:

- 1) období pubescence – věkové vymezení 10-11 let až do 15 let, dále se dělí do 2 fází:
 - a) fáze prepuberty – trvá do 13 let, u chlapců nastupuje o 1-2 roky později,
 - b) fáze vlastní puberty – navazuje na prepubertu,
- 2) období adolescence.

Tělesný vývoj

V tomto období dochází k růstovému spurtu, dočasněmu prudkému zrychlení růstu u dívek i chlapců. U dívek vrcholí dříve, u chlapců zhruba o dva roky později. Výška se za rok změní průměrně o 9 cm a na váze přiberou cca 5 kg. Mění se také tělesné tvary. Rozšiřují se ramena (hlavně u chlapců) a boky (hlavně u děvčat). U obou se objevuje zvýšená vrstva tuku. Paže a nohy nasazují spolu s krkem k rychlejšímu růstu dříve než trup a zpočátku rostou také ruce rychleji než paže, koncové části nohou rychleji než celé nohy. U chlapců se projevuje mutace (růst hrtnu), což dává typický chraptavý ráz. U dívek se hlas pouze plynule prohlubuje a získává bohatší modulaci. U chlapců i dívek se zvolna vyvíjí typicky dospělé ochlupení. U dívek začíná růst ňader nejdříve tukovou tkání, po první menstruaci se zvětšuje a zakulacuje růstem.

Zároveň však rostou a zrají vnitřní orgány, především vaječníky a varlata, což je jádrem tělesné puberty. Zvyšuje se činnost pohlavních hormonů, což vede k dozrání pohlavních buněk. První menstruace a první poluce je signálem pohlavního zrání, což má pro mladého člověka i psychologický význam (Říčan, 2006).

Sociální vývoj

Život každého člověka probíhá podle J. Alana ve strukturovaném poli sociálních interakcí, ve vztazích k jiným lidem. V průběhu života nastávají změny kvality i kvantity sociálních vztahů. Věkem se sociální pole rozšiřuje a působením těchto interakcí se z jedince stává společenská bytost. Člověk promítá do nových sociálních vztahů vztahy minulé, do nových situací vkládá předchozí zkušenosti, čímž dochází k ovlivňování druhých lidí, ale i své vlastní osoby.

Rozumový vývoj

Normální duševní vývoj dítěte je obvykle posuzován podle projevů chování a úrovně rozumových schopností.

Chování dospívajícího úzce souvisí s jeho tělesným růstem i duševním vývojem. Zrání a diferenciací mozku dosahuje v této době svého základního dovršení a projevuje se jak v jednotlivých psychických funkcích, tak i v projevech chování. Pubescent se chce svým chováním odlišovat, chce projevit svou individualitu.

Rozumový vývoj dosahuje v tomto období jak kvantitativních změn, tak kvalitativních přeměn myšlenkových operací. Základní pokroky ve vývoji myšlení podle Langmeiera (in Lisá&Kňourková, 1986) jsou:

- schopnost pracovat s pojmy,
- při řešení problému se nespokojí pouze jedním řešením,

- je schopen vytvářet i domněnky, které nejsou opřeny o reálnou skutečnost,
- schopnost aplikovat logické operace nezávisle na obsahu soudů.

Změny ve vývoji myšlení od předmětné konkrétnosti k abstraktnímu myšlení mají vliv i na verbální projev dítěte.

V tomto období se rozumové schopnosti projevují také ve speciálním nadání pro některou činnost, rozvíjejí se dále ve specializovaném intelektovém nadání a zájmech. Inteligence dítěte se projevuje i v zájmových činnostech (Lisá&Kňourková, 1986).

Psychosociální změny

V období puberty se mění charakteristická závislosti jedince na vedení a hodnocení rodiči a učiteli. Mění se i jeho chování, protože se mění i jeho základní psychické potřeby dospívajícího. Otázky potřeb úzce souvisejí s motivací lidského chování, se zaměřením osobnosti. Lisá a Kňourková (1986) uvádí tyto potřeby:

- Potřeba samostatnosti – touha po odpoutanosti od rodičovského vedení, což je pro dítě nutností z hlediska hledání sebe sama, navazování nových citových kontaktů mezi vrstevníky, a osvojování si nových sociálních rolí. Utvářet si obraz o sobě je důležitým poznáním pro získání sebedůvěry a citové jistoty.
- Potřeba rozvíjet své schopnosti – přispívá ke zdravému duševnímu vývoji, kdy jedinec dosavadní výchovou i učením ve škole lépe diferencuje, k jakým činnostem má přirozené nadání. V pubertě je pak důležité tyto schopnosti rozvíjet, neboť pokud jsou respektovány, jsou vyjádřením osobních dispozic dítěte, což posiluje jedince sebedůvěru.
- Potřeba citové odezvy, bezpečí a lásky – odráží kvalitativní přeměnu citového vývoje dospívajícího dítěte. V této oblasti se projevuje nápadněji citová nevyrovnanost. Dochází častěji k neshodám mezi rodiči, reakce jsou přehnané a vznikají nepřátelské postoje. Citové odpoutávání od rodiny je nahrazováno citovými vztahy k vrstevníkům a mohou nastat tehdy, jestliže se dospívající příliš uzavírá do sebe, do svého nitra a vyhledává nevhodné osoby pro své citové projevy.
- Potřeba svobodně rozvíjet své zájmy – úzce souvisí s motivací jedince a uspokojováním základních psychických potřeb. Zájmy dítěte se začínají diferencovat vlivem rodinné výchovy a na základě sociálních a estetických hodnotových měřítek v rodině. V tomto období dochází k další zájmové diferenciaci; buď k identifikaci zájmů se zájmy rodiny, nebo k odpoutávání zájmů od rodiny a vytvoření zcela odlišných zájmových činností, a to takových, které pubescent považuje pro sebe za důležité a odpovídající jeho

hodnotovému systému. Tato výběrová diferenciacce nevychází již jen ze světa rodiny, ale obsahuje již vlastní názor a transformuje v zájmové činnosti i vnitřní svět dospívajícího, je výrazem jeho individuality.

- Potřeba morálního vědomí – je u dospívajícího dítěte velice naléhavá a silně ovlivněná hodnotovým systémem v rodině a vlivem vrstevníků. Soulad nebo nesoulad mezi morálním cítěním rodiny a dospívajícího ovlivňuje individuální hodnotový systém u pubescenta. Kritické hodnocení rodičovského chování je často ovlivněno autoritativními výchovnými postupy. Dospívající odmítá poslušnost i přílišnou kontrolu rodičů nad svým chováním. Vyrovnávání se s těmito názorovými neshodami postupuje v závislosti na temperamentu, na celkové intelektové vyspělosti a schopnosti sociální adaptace. Rozpor mezi vnějšími projevy chování a vnitřním morálním cítěním se postupně vyrovnává začleněním těch základních hodnot, které jsou přejímány z rodiny.

Emocionalita

Emoce jsou podle Baroše (1988) nižší city, spojeny s uspokojováním nebo neuspokojováním primárních potřeb. Dá se říci, že jsou vyvolané okamžitou situací a jsou záležitostí bezprostředních vnitřních stavů organismu nebo působením podnětů. Se změnou okamžitě mizí. Často jsou spojené s motivací. Každou motivaci vlastně doprovázejí emoce. Vznikají v raném období vývinu organismu a jsou pro něj velmi užitečné, nebo mu pomáhají (sice jen přibližně, ale rychle) zhodnotit podněty, které působí uvnitř organismu a z jeho prostředí. To organismu umožňuje rychle a většinou i správně, co znamená pro sebe výhodně, reagovat na stále se měnící podmínky.

City J. Baroš (1988) popisuje jako psychický zážitek spojený s uspokojováním nebo neuspokojováním vyšších sekundárních a specifických lidských potřeb, které vznikají v průběhu společensko-historického vývoje lidstva. City vznikají jen na určité úrovni intelektu a odrážejí vztah předmětů a jevů k vyšším potřebám motivované činnosti člověka jako osobnosti. Působí na interakci této osobnosti s lidskou společností. Na rozdíl od emocí city plní funkci nezbytnou pro společenský život člověka, pro jeho adaptaci ve společnosti a změny tohoto prostředí z hlediska zájmů a potřeb osobnosti, ale také společnosti.

City člověka můžeme charakterizovat i jako jednotu emocionálního, rozumového, poznávacího a intelektuálního. To znamená, že to, co člověk poznává a prožívá, a k obsahu toho, co prožívá, zaujímá určitý citový vztah. Tyto city vyjadřují jeho specifický vztah k okolnímu světu. Tento vztah se nemusí vždy projevit v citech, může být vyjádřen v abstraktním myšlení, v názorech, v ideologii nebo v principech chování, čímž se poté v životě řídí (Baroš, 1988).

Pubescenci označuje Říčan (2006) za období „vulkanismu“. Mluví o hormonální bouři, která rozvíří poměrně klidnou citovou hladinu předchozího stádia, což se projevuje podrážděným chováním. Jeho nálady bývají labilní, kdy často převládají záporné emoce. Dospívající sám nerozumí tomu, co se s ním děje, vysvětlení hledá přirozeně především v tom, jak se k němu chová jeho okolí. Přes nápadnou citovou labilitu je zřejmé, že v tomto věku proti předchozímu období stoupá sebekontrola a ubývá citové bezprostřednosti. Je to přirozený důsledek reflexe, pozornosti obrácené k vlastnímu jednání a prožívání.

2.1.6 Sebereflexe

Pokud chce člověk v průběhu života vést sám sebe, měnit se nebo přizpůsobovat, hodnotit vlastní chování, je potřeba poznat sám sebe. Z pohledu kognitivní psychologie jsou v tomto případě důležité poznávací procesy, kterými se vytváří vnitřní obrazy vnějšího světa. Díky těmto obrazům je schopen sebereflexe a vytváření své hodnotové orientace. Lidská schopnost sebereflexe je předpokladem odpovědnosti a má také význam pro etiku.

Význam slova sebereflexe je přemýšlení, uvažování, rozjímání o sobě samém. Je potřeba připustit, že naše hodnocení sebe samého a vlastně i jiných je výrazně subjektivní. Na naši subjektivitu nejvíc působí naše emoce a city. Všeobecně lze říci, že uspokojování našich potřeb v nás vyvolává kladné city, neuspokojování záporné. Faktem je, že je prožíváme individuálně. Emoce v nás vyvolávají reakce dřív, než si je uvědomíme a je potřeba je ovládat. Traduje názor, že pro úspěch člověka je rozhodující inteligenční kvocient. Další významnou část tvoří emoční inteligence:

- přiměřené dokonalé poznávání vlastních citů a schopnost poznávat a chápat sám sebe,
- schopnost motivovat sebe samého a dosahovat v případě potřeby přiměřenou soustředěnost,
- ovládat vlastní city, a tak dokazovat schopnost přizpůsobovat svoje citové projevy přiměřené situaci,
- potřebnou schopnost vnímat city druhých a na základě toho být k nim přiměřeně pozorný.

Pokud je člověk schopen o vlastním jednání přemýšlet a sám je hodnotit, mohou se i ostatní na jeho hodnocení spolehnout a uznat jej (Vonkomer, 1998).

2.2 Charakteristika pojmů spojených s aktivitou

„Jakákoliv činnost člověka je vždy orientována systémem hodnot, které přijal za vlastní“ (Hodaň, 2009, 187).

2.2.1 Hodnotová orientace

Vznik hodnoty je podmíněn existencí potřeby. Je to pocit nedostatku něčeho. Tímto nedostatkem je vyprovokována činnost, která vzniká s cílem vytvoření hodnoty, která uspokojí danou potřebu. Ty činnosti jsou potom realizovány v konkrétních vztazích a usměrňovány odpovídajícími normami. Hodnoty můžeme rozdělit na materiální a duchovní. Mají motivační charakter a týkají se všech oblastí našeho života (Hodaň, 2009).

Kohoutek (2009) vysvětluje hodnotu jako věc nebo ideu, která je někomu drahá, potřebná nebo na níž lpí. Každý člověk má rozlišné systémy nebo hierarchie hodnot a svých cílů podle toho, které staví do popředí a ty, které pro ně mají pouze okrajový význam. Osobní systém hodnot může, ale také nemusí být v souladu s hierarchií hodnot a cílů dané společnosti. Hodnoty a ideály jsou podle Kohoutka důležitými motivy našeho chování, protože určují do značné míry stanoviska, která jednotlivec zaujímá k tomu, co se kolem něho děje. Vznik i změny hierarchie hodnot závisí na řadě činitelů: na věku, vzdělání, inteligenci, společenském zařazení, výchově a rodině.

Hodnotová orientace určuje životní styl a činnost člověka, uskutečňuje se výběrem možných cílů a prostředků k jejich dosažení. Je to souhrn názorů a postojů k různým kvalitám skutečnosti. Souvisejí:

- se zajištěním člověka jako živé bytosti,
- s rozvojem člověka jako osobnosti s jeho seberealizací,
- s rozvojem člověka jako člena širšího společenství.

2.2.2 Aktivita, pohyb, pohybová aktivita

Synonymem ke slovu aktivita je slovo činnost. Významově tato slova znamenají schopnost reagovat na podněty. Obecně znamená činnost označení pro dlouhodobější smysluplnou aktivitu, kterou provádí živý organismus. Běžně je takto vnímán jednotlivý člověk nebo skupina lidí. Lidskou činnost - aktivitu lze tedy chápat jako cílenou nebo cílevědomou podmnožinu činů jednotlivých lidí či jejich skupin, která spolu souvisí. Těmito aktivitami je zabezpečován celý individuální i společenský život.

Všechny procesy probíhající v přírodě i ve společnosti zajišťuje pohyb. Pohybem je rozuměna jakákoliv změna vůbec, jakékoliv vzájemné působení objektů vůči sobě, ale i uvnitř nich. Platón

se vyjadřuje o pohybu jako o základním předpokladu života. Existuje několik členění a charakteristik pohybu. Jirásek (2005) uvádí Aristotela a jeho šest druhů pohybu – vznik, zánik, zvětšování, zmenšování, přeměna a změna místa. Dá se říci, že se vyskytuje nekonečné množství forem pohybu. Hodaň (2009) zobecňuje pohyb do těchto podob:

- Pohyb je pokládán za synonymum změny některého prostorového parametru tělesa nebo objektu nebo hmotného bodu v čase a prostoru;
- Pohyb je změna tvaru;
- Pohyb se týká fenoménu nehmotných myšlenek
- Pohyb, chápaný jako změna v prostoru organických jevů přírody, sociálních a kulturních procesů a mobilita jejich účastníků.

Nejvýstižnější je rozdělení do tří nejzákladnějších skupin, které uvádí Horák (2006):

- Pohyb mechanický – týká se pouze neživé hmoty, je to změna polohy tělesa vzhledem k jinému tělesu.
- Pohyb biologický – týká se živých organismů, schopnosti živočichů přemísťovat se z místa na místo (lokomoce).
- Pohyb společenský – zahrnuje společenské změny.

Biologický pohyb má svoji zvláštní charakteristiku. Ve všech existujících formách pohybu zaujímá významné místo lidský pohyb, který je součástí pohybu právě biologického. Je od živočišného však odlišován. Člověk pohyb chápe především jako podmínku jeho biologické existence. „V pohybu se projevuje bytí člověka, jeho existence, bytí společnosti“ (Hodaň, 2009, 112). Hodaň tedy spojuje lidský pohyb s autentickou lidského bytí.

Pohybová činnost člověka se vyvíjela ze zděděných základů v souladu s podmínkami jeho života. Společně s jeho vývojem se postupně diferencovala. Lidská pohybová motorika (činnost) je považována za celou sumu všech pohybových činností a pohybů člověka, kterou je teoreticky schopen v průběhu svého života realizovat. Lidský pohyb vzniká a probíhá za účasti složitých psychických projevů a je součástí záměrné aktivity. Podle Horáka (2006) je pohybová aktivita na rozdíl od motoriky člověka, což jsou teoreticky všechny možné pohyby člověka, sumou skutečně realizovaných pohybových činností. Rozeznáváme několik základních oblastí lidské motoriky:

- základní motorika člověka,
- pracovní motorika,
- bojová motorika,
- kulturně-umělecká motorika,
- tělocvičná motorika.

Tělocvičná motorika je sumou pro člověka možných tělocvičných činností, všech tělesných cvičení, což jsou záměrné, volní, konkrétně motivované a účelné pohybové jednání, kladně ovlivňující stav lidského organismu po stránce fyzické, psychické a sociální. Předmětem tělesných cvičení je na rozdíl od ostatních oblastí pohybových činností sám člověk (Horák, 2006).

2.2.3 Kultura a lidský pohyb

Lidský pohyb musíme chápat jako určitou formu lidského chování. Hodaň (2009) mluví přímo o pohybovém chování.

Kultura se dotýká všech oblastí našeho života. Často obsahový pojem bývá prezentován jako umění – výtvarné, hudební, dramatické aj. Kultura je mnohem komplexnější, než bychom jej mohli zredukovat pouze na umění. Žádným způsobem nelze oddělit kulturu od společnosti, je na jejich změnách závislá, s nimiž se sama mění. J. L. Fischer (in Horák, 2006) charakterizoval kulturu ve svém filozofickém díle jako souhrn výsledků lidské činnosti dosažených v historickém vývoji. Kulturu tedy nechápal pouze jako dosažené a reprodukováné hodnoty, ale také jako uznávané způsoby a metody jednání a chování, jež jsou objektivovány, přijímány a předávány jiným sociálním skupinám a jiným generacím.

Jirásek (2005) popisuje kulturu jako specifický způsob života, vzory chování, soubor materiálních a duchovních hodnot, tvůrčí činnost a její produkty, systém znaků a symbolů a proces osvojování světa. „Obecný pojem kultura je tedy pojmem komplexním, zahrnujícím jak jevy z oblasti materiální, tak jevy z oblasti duchovní“ (Horák, 2006).

Hodaň (2006) rozlišuje dvě formy kultury:

- Předmětnou – to, co lidé vytvářejí, vyrábějí, budují s cílem hmotného zabezpečení svého života. Tato úroveň kultury byla od svého vzniku těsně spjata s pohybovými předpoklady člověka a s jeho fyzickou zdatností.

- Osobností – je složitější a dá se vnímat:
 - v oblasti lidských vztahů – je rovinou kultury k utváření mravních a právních norem
 - jako tvorba toho, co je nezbytné pro člověka jako myslící osobnost – zvyšuje žitý život na prožívaný. Tyto, zpočátku zdánlivě zbytné činnosti se po svém vzniku stávají nezbytnými. Do této oblasti patří také tělesná kultura, jako rozsáhlá oblast prožitkovosti.

Hodaň definuje tělesnou kulturu jako „sociokulturní systém, který jako výsledek činností, tvorby hodnot, vztahů a norem zabezpečuje specifickými tělocvičnými prostředky uspokojování zvláštních biologických a sociálních potřeb člověka v oblasti fyzického a z něj vyplývajícího psychického a sociálního rozvoje s cílem jeho socializace a kultivace“ (Jirásek, 2005,126).

Nejednotný názor na terminologii tělesné kultury má právě Jirásek, který se přiklání k názvu pohybová kultura.

2.2.4 Životní styl, životní způsob

Horák (2006) vymezuje životní styl jako historicky určenou formu života, ve které jedinec i společnost reprodukuje svoji existenci. Tu zaměřuje na vědomé hledání a utváření kvalitních životních forem a hodnot. Tyto co nejlépe odrážejí objektivní rysy interindividuálních společenských vztahů a jsou projevem v činnostech lidí.

Duffková (2006) charakterizuje životní způsob jako systém významných činností a vztahů, životních projevů a zvyklostí, které jsou typické a charakteristické pro určitého jedince nebo skupinu. Životní styl vidí jako konkrétnější kategorii životního způsobu.

Životní způsob konkrétního individua podle ní záleží na vnějších faktorech – životních podmínkách a na subjektivních činitelích – na osobnosti jednotlivce. Jejich styly jsou natolik obdobné a zároveň rozmanité, jak jsou obdobné a rozmanité jak podmínky, v nichž žijí, tak i tito jednotlivci sami.

Základní rozdíly v životním způsobu vidí podle: pohlaví, typu bydliště (vesnice-město), věku (fáze životní etapy) a vzdělání. V jiných případech diferenciacce jde o podrobnější rozlišení, jako např. podle sociální struktury, zdravotního stavu, rodinného stavu, profese, povolání a zaměstnání.

Šmídová (1992) také vztahuje životní styl ke skupinám i jednotlivci. Vidí ho jako funkční prvek života, který si člověk vybírá z nabídky dané kultury za určitých podmínek podle svých hodnot, cílů a potřeb a jak tyto prvky propojuje, obohacuje a přetváří do vlastního systému. Rodiny nejčastěji uskutečňují společně ty aktivity, které zároveň bývají zálibami jedinců, společně sdílí způsoby trávení volného času.

Taktéž podle Ješiny (in Urbanová, 2009) je jedním z významných ukazatelů životního stylu způsob využívání volného času. Volný čas je to, co nám zbude po strávení pracovní i mimopracovní doby.

Volný čas nelze chápat jako čas prázdna, volna či dokonce, jak píše Jirásek (2005), nicoty. Podle něj to není čas zbytkový, tj. nesamostatný a odvozený, ale je časem disponibilním, již můžeme využívat pro osobnostní růst, pro osobní kultivaci. Tvrdí, že i volný čas může být konzumován, utrácen.

Volný čas má ve vztahu k jedinci především funkci rozvíjející, regenerační a prožitkovou. Tento tvoří tedy důležitý prostor využitelný pro odpočinek, rozvoj a další zdokonalování osobnosti.

Aktivity k využití volného času jsou účinným krokem k udržování aktivního životního stylu jedince (Horák, 2006).

Můžeme tedy říci, že trávení volného času se tak stává jednou z nejvýznamnějších složek životního stylu.

2.2.5 Pohybová rekreace

Volný čas je dáván do vztahu k pojmu rekreace velmi často. Ve spojitosti s rekreací však musí být brán trávený volný čas aktivně. Pojem rekreace je tedy vyjádřením aktivní činnosti.

Hodaň (2005, 13) popisuje rekreaci jako „pojem, označující činnosti, které jsou zaměřeny na obnovování vyčerpávaných sil a kompenzaci deformativních vlivů vyplývajících z běžných socio-profesních rolí člověka, z jednostrannosti práce, nesprávných životních návyků apod., na tvorbu zdraví, rozvoj a zdokonalování ve smyslu fyzickém, psychickém i sociálním a s tím spojenou kultivaci“.

Rekreovat se je možno činnostmi:

- intelektuálními,
- kulturně-uměleckými,
- spojenými se sociálními vztahy,
- pohybovými.

Pohybovou rekreaci chápeme jako obecnější termín, který označuje aktivity uskutečňované ve volném čase, jež mají pohybový charakter. Tzn. jakoukoliv pohybovou činnost, která přesahuje činnosti vykonávané pouze záměrnými volenými tělesnými cvičeními. Pro účely mé práce je termín pohybová rekreace výstižnější.

Lze ji dělit podle organizovanosti, časové struktury a prostoru realizace (Horák, 2006).

Vzhledem ke svému obsahu má pohybová rekreace vazbu nejen na regeneraci pracovní síly, ale také na prožitky a činnosti nezbytně nutné.

Prožitek, zážitek

Podle Jirásk (2005, 202) je možno termín prožitek vnímat „jako intenzivní, důkladný způsob žití. Prožitek je událost, která se výrazně odlišuje od běžného žití a působí především svojí intenzitou prožívaného děje, aktivity, činnosti.“ Je pro něj charakteristická přítomnost a nepřenositelnost.

Zážitek je na rozdíl od prožitku brán jako přesah, dosažení cíle a celkovosti v žití. Ve slově zážitek je ucelenost a tedy návrat k minulému prožívání. Zpracovaný zážitek, který je převeden do vědomí a náležitě zpracován, se stává pro člověka zkušeností. Ta je přenositelná. Zkušenost

nevychází pouze z prožitků, ale získává se také přebíráním ze sekundárních zdrojů – knížek, filmu, vyprávění apod. (Jirásek, 2005).

2.2.6 Sport

Podle Horáka (2006) se sport může rozvíjet pouze na základě dobrovolného zájmu lidí. Je záležitostí volného času. Slouží k uspokojování jejich individuálních potřeb fyzického, psychického a sociálního charakteru. Přispívá k všestrannému a harmonickému rozvoji jedince. Je intenzivní pohybovou činností specifického charakteru. V procesu jeho uskutečňování je tak dosahováno určitých hodnot, jimiž je obohacován život nejen jedince, ale celé společnosti.

Hodaň (2009) charakterizuje sport jako relativně samostatný systém, kde je přítomna divácká obec, v podmínkách přísně organizovaných, s institucionalizovanými a přesnými pravidly kontrolované soutěže. Realizované a hodnocené výkony mají charakter tělesných cvičení s ovládáním či manipulací určitého náčiní, stroje či zvířete a výkonu intelektuálního charakteru. U všech těchto výkonů je podmínka řádné připravenosti fyzické a psychické, přičemž dominuje výkonová motivace a z ní vyplývající prožitkovou sportovce i diváka. Šíří svého záběru se sport dostává kromě oblasti systému tělesné kultury i do systémů ostatních.

Pro charakteristiku aktivit, které jsou realizovány tělesnými cvičeními za účelem regenerace a v průběhu volného času u jedinců, kteří se sportu nevěnují vrcholově, by bylo přijatelnější a výstižnější používat termín tělocvičná rekreace. Ale v této práci jsem si zvolila termín sport, jelikož souvisí s výkonností a také pro účely objektivních výsledků této práce, která navazuje na mou bakalářskou práci.

2.3 Charakteristika užitých technik

Pro výzkum v této práci jsem získala data pomocí projektivních technik (metod). Co jsou to projektivní techniky, s čím souvisí, kde se používají a na co navazují, bych chtěla vysvětlit v této kapitole.

2.3.1 Projektivní metody

„Nejobecnějším významem slova projekce je promítnutí, extenze, vržení před sebe“ (Šípek, 2000, 10). Novák (in Urbanová, 2009) vysvětluje projekci ve smyslu optického zobrazení filmu, diapozitivu. V psychoanalytické terminologii jde o promítání – přenášení subjektivních přání, motivů a pocitů na jiné osoby a situaci.

Termín projekce zapustil kořeny díky psychoanalýze Sigmunda Freuda, který projekci popsal jako jeden z psychických obranných mechanismů. U Freuda se projekcí rozuměla nejen obrana proti úzkosti, ale i obecně princip ovlivňování vnímání podnětů vzpomínkami. Podobně říká i Jung, že projekce je obecným psychologickým mechanismem, jenž přenáší subjektivní obsahy jakéhokoliv druhu na objekt (Šípek, 2000).

Švancara (1980) projektivní mechanismus chápe jako obecně platný fenomén při percepci. V neanalytickém pojetí je podle Svobody (1999) projekce procesem, ve kterém vyšetřovaná osoba promítá obsahy svých duševních procesů navenek mimo sebe, připisuje je nebo spatřuje v jiných lidech, předmětech, zvířatech nebo třeba v dějinách.

Termín projektivní metoda je všeobecně připisován psychologovi Lawrenci Frankovi, který ho přirovnal k rentgenovým paprskům jako „hodnocení vnitřního stavu průchodem podnětu, stimulu skrze osobu. Výsledkem je nějaký obraz“ (Šípek, 2000, 20).

Podle Šípka, Svobody, Nováka i Švancary tedy můžeme projektivní techniky charakterizovat jako metody, které zkoumají osobnost a její vztahy pomocí neuvědomělých procesů. Obvykle odhalují emoce, přání, názory, povahové rysy, vztahy zkoumaných osob, jež si nezřídka nebývají vědomy toho, co je vlastně zkoumáno.

Dělení projektivních metod

Šípek (2000) podotýká, že v literatuře najdeme velké množství dělení projektivních technik. Švancara (1980) uvádí nejčastěji používané třídění Lindzeyovo podle způsobu reakcí na podnětovou situaci:

- a) asociační techniky – dítě má reagovat prvním slovem nebo evokovanou představu;
- b) doplňovací techniky – dítě dotváří naznačenou podnětovou situaci;
- c) konstruktivní techniky – dítě vytváří nebo sestruje nový smysluplný celek;
- d) metody založené na výběru a řazení – dítě vybírá nebo jinak strukturuje jednotlivé prvky podnětového pole;
- e) expresivní metody – dítě je vystaveno takové podnětové situaci, v níž lze dobře hodnotit jak charakteristický styl sebevyjádření, tak i plán a výsledek expresivní aktivity.

Svoboda (1999) uvádí ještě další dělení Franka:

- a) konstitutivní – struktura a organizace je aplikována na nestrukturovaný a plastický materiál;
- b) konstruktivní – subjekt třídí a sestavuje materiál ve větší celky;
- c) interpretační – osoba má interpretovat nějakou zkušenost nebo sdělení mající citový význam;
- d) katartické – jedinec promítá emocionální reakce pod vlivem vnějších podnětů;
- g) refraktivní – jedinec je diagnostikován prostřednictvím zkomolení běžné komunikace.

Dále uvádí klasifikace Rosenzweiga, Lindzeye, Eysencka aj.

Šípek (2000) však tvrdí, že ke každému členění lze mít námitky. Nejvíce uznává členění Svobody, které bude směrodatné i při této mojí práci.

1. projektivní metody verbální;
2. projektivní metody grafické;
3. projektivní metody manipulační.

2.3.2 Verbální projektivní techniky

U těchto metod je slova použito nejen při odpovědích, ale i jako podnětu v ústní a písemné formě. Technika sestává ze seznamu slov, která jsou čtena a vyšetřovaná osoba má zareagovat prvním slovem – nápadem, které se jí vybaví. Nic nemusí a ani nemá zdůvodňovat, jen bezprostředně reaguje (Šípek, 2000).

Slovní asociační experiment, tak jak o něm píše Svoboda (1999) patří k nejstarším psychodiagnostickým metodám a počátek praktického využívání je spojen se jménem Junga. Je to jednak metoda experimentálně výzkumná a jednak metoda psychodiagnostická. Charakteristiky myšlení nacházejí svůj obraz v řeči. U vyšetřovaných osob lze tedy při těchto pokusech usuzovat na tempo a hloubku myšlení.

Šípek dále zdůrazňuje, že projektivní techniky jsou obecně méně přístupné klamání než dotazníky. Uvádí příklad, kdy doplňování vět v 1. osobě dopadlo příznivěji oproti 3. osobě. Sociální desirabilita působí tedy výrazněji, když má člověk hovořit o sobě, než když hovoří o druhém.

Švancara, Svoboda i Šípek sdílejí stejný názor v používání metody slovního asociačního experimentu. Lze jej uplatnit všude tam, kde nás zajímá psychická orientace osobnosti, tedy i v neklinických situacích výběru povolání, sledování zájmů a postojů. Používá se od dětského věku bez omezení.

2.3.3 Jazyk a jazyková komunikace

Jazyk bývá definován jako nejdokonalejší a nejužívanější prostředek lidské komunikace – dorozumívání. Jazyková komunikace se děje prostřednictvím promluv. Vnější stránkou promluvy je forma, jíž se realizuje jazykové sdělení. Tato forma je dvojitá: mluvená a psaná. Forma psaná je mladší a je tedy od zvukové odvozena. Pokud jde o obsahovou stránku promluvy, jsou obě podoby rovnocenné. Slovo je základní jednotka slovní zásoby, je jazykovým vyjádřením pojmu. Latinsky slovo je „verbum“. Od tohoto latinského pojmu je odvozena verbální komunikace, tudíž komunikace prostřednictvím jazyka a řeči.

Podle přístupu k jednotlivým složkám jazyk dělíme na jednotlivé roviny:

- zvuková – realizovaná zvukovými jednotkami a prostředky lidské řeči – hláskami, fonémy, slabikami, modulací aj.,
- grafická – realizovaná písmeny (grafémy),
- věcného obsahu – realizovaná slovní zásobou,
- mluvnického významu (gramatická) – realizovaná tvaroslovím, významy slov aj.,
- slohová – realizovaná prostředky slohové výstavby, tzn. cílevědomým výběrem a uspořádáním jazykových prostředků v úplné jazykové promluvě (Hubáček, Jandová, Svobodová, 1998).

Jazykový sloh

Jazykovým projevem zaujímáme postoj ke skutečnosti, vyjadřujeme své myšlenky, citění i chtění. Volbu, způsob užití a uspořádání jazykových prostředků v jazykových projevech můžeme definovat jako jazykový sloh. Vedle tohoto termínu sloh se také používá pojem styl. Vznik a realizaci každého jazykového projevu určují faktory:

- objektivní – cíl projevu, prostředí (situace), forma (psaná, mluvená);
- subjektivní – osobnost autora, vztah k obsahu sdělení, stupeň připravenosti, jazykové znalosti (Hubáček, Jandová, Svobodová, 1998).

Slohový postup je druh celkového ztvárnění a tlumočení sdělovaného obsahu. Slohové útvary jsou ustálené, uzavřené a ukončené komunikační jednotky, které vznikají za pomoci jednoho nebo několika slohových postupů (Hubáček, Jandová, Svobodová, 1998).

Seifertová (2006) popisuje slohový útvar jako konkrétní, vyhraněný typ jazykového projevu, v kterém můžeme zachytit události a jevy kolem sebe. Je uspořádán podle určitých pravidel a má své charakteristické rysy. Podle formy zpracování ho můžeme dělit na verbální nebo písemnou.

Podle Hubáčka (1998) rozlišujeme slohové postupy:

- Informační (prostě sdělovací) – podává jednotlivé věcné údaje jak na základě pozorování, tak na základě prožitků, vědomostí a zkušeností. Je považován za postup nejjednodušší. Uplatňuje se hlavně v publicistice a v administrativě, kde se projevuje značná automatizovanost. Mezi jeho úvary patří: zpráva, záznam žádost, zápis.
- Popisný – zachycuje a vypočítává jednotlivé složky skutečnosti (osoby, předmětu, zvířete, jevu i děje) na základě autorova smyslového vnímání, a to s cílem podat dokonalou informaci umožňující adresátovi vytvořit si věrný obraz sdělovaného. Uplatňuje se v oblasti odborné a umělecké. Mezi jeho útvary patří: prostý popis, popis odborný, popis umělecký, charakteristika, popis dějový.

- Vyprávěcí – je dynamický, podává průběh jedinečného a neopakovatelného děje na základě osobního prožitku nebo podle svědectví. Má dějovou linii, zasazenou do prostoru a času. Jednotlivé dějové prvky jsou spjaty časovou posloupností nebo příčinnou následností. Děj se vyvíjí od zápletky k vyvrcholení a rozuzlení. Uplatňujeme ho zejména v oblasti hovorové a umělecké, ale také v publicistice a ojediněle v oblasti odborné. Slohovým útvarem je vypravování.
- Výkladový – je slohově nejnáročnější. Vysvětluje předměty, děje, jejich složky a logickou úvahou zdůvodňuje jejich vzájemné vztahy na základě předem získaných vědomostí a zkušeností. Vyjadřuje objektivní složitosti vztahů a souvislostí mezi sdělovanými skutečnostmi. Tento postup se uplatňuje hlavně ve stylové oblasti odborné a publicistické, méně často v umělecké a hovorové. Mezi jeho útvary patří výklad, pojednání, úvaha.
- Řečnický – využívá zejména slohového postupu výkladového a úvahového. Jako samostatný se vyděluje na základě specifického způsobu volby a využití jazykových prostředků v oficiálních veřejných mluvených projevech. Jeho prvky se uplatňují v přednáškách, referátu, komentáři, diskusi, polemice, interview a v přípitku. Patří sem proslov, projev a řeč.

Popis

Seifertová (2006) charakterizuje popis jako slohový útvar, která informuje o výsledcích pozorování. Nemá časové uspořádání, ale měl by být utříděn tak, aby si čtenář nebo posluchač mohl utvořit představu odpovídající skutečnosti. Popis osoby, tzv. charakteristika sleduje nejdříve nejzákladnější a nejnápadnější rysy člověka, celkový vzhled, pak přechází k jednotlivostem, dále k oblečení, chování, způsobu řeči, chůze a pohybu.

Hubáček (1998) řadí popis do postupu popisného, tzv. deskriptivního a dále ho dělí na:

- popis prostý - podává jednoduchý výčet znaků jevů statických, je častým v oblasti hovorové a umělecké;
- popis odborný – bývá rozměrnější a náročnější s požadavkem relativní úplnosti a podrobnosti, často s prvky výkladovými;
- popis umělecký – básnický, je subjektivní s výraznou snahou o názornost a aktualizaci;
- charakteristika – zachycuje vlastnosti osoby jednak výčtem jejich morálních a povahových vlastností, případně mentálních schopností a temperamentu;
- popis dějový – zachycuje děj pravidelně nebo zákonitě probíhající.

Dopis

Dopis patří mezi útvar informačního postupu. Je to písemná zpráva s aktuálním obsahem, odeslaná od jedné osoby – odesílatele, k osobě druhé – adresátovi (Seifertová, 2006).

Zpráva podle Hubáčka (1998) podává stručnou informaci o tom, co se kdy, kde a za jakých okolností stalo. Je-li delší a pronikají-li do ní prvky slohového postupu výkladového, blíží se referátu nebo komentáři.

Úvaha

Úvaha je výklad nebo pojednání vycházející z logických úsudků a myšlenkových pochodů, jež slouží k argumentaci. Autor se zamýšlí na základě získaných poznatků nad problémem, snaží se dospět k obecnějšímu řešení. Uplatňuje se v ní silně osobnost autora, jeho myšlení, zkušenosti a názory. Patří mezi slohový postup výkladový.

Vypravování

Vypravování je slohový útvar, který zachycuje jedinečné dějové pásmo, jehož jednotlivé složky jsou zpravidla příčinně spjaty a vážou se k jedné nebo více osobám. Cílem je vyvolat představu vypravovaného děje a vzbudit v adresátovi intenzivní prožitek. Je stylisticky nejbohatší útvar, může být psané i mluvené, připravené i nepřipravené, monologické i dialogické. Patří mezi nejstarší útvar. Uplatňuje se hlavně v oblastech hovorové a umělecké. Řazení a výběr dějových složek mohou být různé. V prosté vypravování se tyto složky řadí za sebou podle časové posloupnosti. V uměleckém nebo dramatickém vypravování mohou být některé složky vynechány a posloupnost nemusí být dodržena. Dějový spád může být urychlován nebo zpomalován např. prvky popisnými nebo výkladovými (Hubáček, Jandová, Svobodová, 1998).

2.4. Výsledky bakalářské práce (Urbanová, 2009)

Jak jsem již předeslala výše, předložená diplomová práce byla inspirována mojí předcházející – bakalářskou prací (Urbanová, 2009). Proto je nezbytné, aby v přehledu poznatků k tématu byly uvedeny informace a výsledky, ke kterým jsem v ní dospěla.

Ke splnění cíle bakalářské práce jsem si zvolila výzkumný soubor tvořený 226 dětmi ve věku 8 – 9 let z dvanácti vesnických a městských škol okresu Uherské Hradiště. Pro sběr dat byly použity projektivní techniky - kresby a slohové práce dětí. Po shromáždění dat, získaných jejich sběrem, kategoriálním tříděním prací a členěním podle druhu projektivních technik, poté

posuzováním a obsahovou analýzou dat, jejich zpracováním deskriptivní statistikou a logickou analýzou v jednotlivých kategoriích, jsem získala následující výsledky:

- Děti mladšího školního věku vnímají velmi intenzivně spoustu ukazatelů životního stylu svých prarodičů. Vnímají místo a prostředí kde žijí, zda a kde pracují, jak tráví svůj volný čas a jeho charakter, včetně kulturního a sportovního vyžití, zálib a koníčků a také jejich společenskou a rodinnou aktivitu.
- Dnešní babičky a dědečci jsou aktivní, preferují aktivitu pohybovou, nejvíce se věnují pohybové rekreaci. K tomuto závěru přispěly výsledky: z celkového počtu 212 slohových prací zmínily 55 krát neaktivitu a 297 krát aktivitu, přičemž 264 četností z nich patřilo pohybovým aktivitám. V 220 kresbách zobrazily děti 12 prarodičů neaktivních a 167 při aktivitě, z toho 161 pohybové.
- Vnoučata v mladším školním věku chápou aktivitu prarodičů jako součást společného vztahu. Ve svých pracích psaly o společných aktivitách s prarodiči velmi často, vzpomněly ji 348 krát ve 212 slohových pracích a ve 220 kresbách se objevil 26 krát kontakt prarodičů s vnoučaty při společné činnosti.
- Prarodiče se ve velké míře podílejí na tvorbě aktivit s vnoučaty – ve svých pracích uvedly 45 druhů společných aktivit.
- Mezi společné aktivity prarodičů a vnoučat patří především pohybové aktivity, na které poukázaly děti ve 212 pracích 270 krát na rozdíl od jiných, které uvedly 78 krát. Konkrétně se věnují aktivitám, které jsou spojeny s chůzí.
- Vnoučata si všímají na svých babičkách a dědečcích ve velké míře jejich charakterových vlastností, především pozitivních, a to téměř stejným dílem, jako jejich fyzického vzhledu.
- Věk a zdravotní stav svých prarodičů vnoučata v tomto věku registrují méně, než jiné ukazatele. Věk byl uveden pouze 32 krát, zdravotní stav 15 krát. Průměrný věk uvádějí u svých prarodičů 64 let.
- Ve výzkumu se neprojevil výrazný rozdíl v reflexích dětí žijících ve městech či na vesnici.

3. CÍL A ÚKOLY PRÁCE

3.1 Formulace problému a strategie práce

Skupinu seniorů starších šedesáti pěti let dnes představuje přibližně 15,2 % obyvatel ČR. Bádá se o jejich životním stylu, přičemž sledovaná populace pochází zpravidla z obyvatelů domovů, seniorských center, účastníků univerzity 3. věku, klubů seniorů apod. Jednou oblastí bádání je také jejich aktivita, která se nemusí vázat pouze na produktivně-ekonomickou práci či zaměstnání. Je vytržena ze sociálního kontextu. Význam orientace na činnost zájmovou, na různé typy a úrovně sociálních aktivit, včetně angažovanosti v rodině nebyl dosud řádně doceněn. Aktivita je však u seniorů zkoumána pouze z hlediska obsahu, objemu a intenzity, ovšem zapomíná se přitom na podtext psychické stránky, která se orientuje pouze na jejich subjektivní prožitky. Tato stránka neobsahuje vztahové a rolové postavení seniorů, kteří jsou většinou v základní biologické a sociální roli prarodiče. Tato role ovlivňuje aktivitu a naopak. Aktivita souvisí s rolí ve společnosti a v rodině. Je zajímavé vyhodnotit, jak vnímají tuto roli prarodičů ti, kterým je určena a kolik si z ní přenášejí do dalšího života. Z kinantropologického hlediska je záměrem této práce zabývat se, mimo jiné, vnímáním aktivit (pohybových, tělocvičných-sportovních) seniorů v soudobém kontextu jejich vnoučaty v pubertálním věku a předpokladem přenosu získaných, posléze osvojených aktivit do dalších generací.

Strategie práce je heuristická, jelikož hledá předpokládané, předem ne zcela specifikované znaky. Z časového hlediska se jedná o strategii ex-post facto, která nejprve získá určitá data, jež jsou následně podrobeny výzkumnému studiu, tedy na základě informací z minulosti. Další strategií je strategie kvantitativní, neboť vyhodnocuje značné množství dat.

3.2 Cíl práce a postupné úkoly

Cílem práce je zjistit, jak vnoučata ve věku 13 – 14 let reflektují aktivitu – inaktivitu svých prarodičů, jejich skutečné kategorie aktivního chování včetně aktivit, provozovaných s vnoučaty a aktivit v sebereflexi vnoučat, jako budoucích prarodičů, a to s užitím projektivních technik – slohových projevů dětí.

Z cíle práce vyplývají následující úkoly:

1. Formulovat strategii výzkumného projektu.
2. Prostudovat literaturu k danému tématu.
3. Organizačně zajistit výzkumný soubor na okrese Uherské Hradiště.
4. Realizovat sběr slohových projevů dětí.

5. Stanovit a provést kategoriální třídění.
6. Provést analýzu a posuzování dat.
7. Zpracovat a vyhodnotit získaná data.
8. Zpracovat diplomovou práci s dokumentací.
9. Interpretovat výsledky práce.
10. Seznámit s výsledky výzkumu zúčastněné školy.

3.3 Výzkumné otázky

Základním východiskem pro stanovení výzkumných otázek je cíl práce, řešící reflexi prarodičů a sebereflexi vnoučat jako budoucích prarodičů v současné době, kdy nastává prudká změna celého způsobu života a uvolňování rodinných a mezigeneračních vazeb. Mezi další východiska patří pozorování dětí a jejich citových vztahů ke starším lidem, literatura z oboru psychologie a sociologie, statistická data a výsledky výzkumů seniorské problematiky v České republice. V neposlední řadě jsou to výsledky výzkumu prezentované v mojí bakalářské práci Babičky a dědečci v reflexi svých vnoučat, kde na rozdíl od této práce výzkumný soubor tvořily mladší děti.

1. Vnímají pubescenti ukazatele životního stylu svých prarodičů?
2. Jsou dnešní babičky a dědečci, ve vnímání vnoučat, aktivní?
3. Vnímají vnoučata aktivitu prarodičů jako součást společného vztahu?
4. Jsou prarodiče tvořiči aktivit s vnoučaty?
5. Patří mezi společné aktivity prarodičů a vnoučat pohybové aktivity?
6. Všímají si děti na babičkách a dědečcích charakterových vlastností?
7. Všímají si děti věku a zdravotního stavu prarodičů?
8. Je rozdílné vnímání prarodičů dětmi z městské školy a školy vesnické?
9. Mají pubescenti představu o své budoucí roli prarodiče?
10. Objevují se pohybové aktivity v sebereflexi vnoučat jako budoucích prarodičů?

4. METODIKA PRÁCE

4.1 Výzkumný soubor

K výzkumu jsme použila slohové práce dětí ve věku 13 – 14 let, tedy žáky 8. ročníků na téma Babička – dědeček a na téma Až já budu babička – dědeček, které vypracovávali zcela spontánně.

Děti staršího školního věku patří mezi dospívající jedince, kteří si začínají uvědomovat svoji osobnost, dochází u nich k odklonu od dosavadních autorit, je u nich výrazná tendence osamostatnit se, začínají si vytvářet vlastní názory a vyjadřovat je, snaží se působit dospěle. Jejich myšlení se již velmi podobá myšlení dospělých a mají schopnost dobrého abstraktního myšlení. Dokážou se verbálně dobře vyjadřovat, mají bohatou slovní zásobu, znají základní slohové útvary a ovládají všechna gramatická pravidla.

K získání prací dětí jsem požádala o pomoc 41 základních škol v okrese Uherské Hradiště se souhlasem ředitele každé z nich. Žádala jsem méně škol než při bakalářské práci, jelikož ne všechny školy mají tolik dětí, aby pokryly vyšší ročníky. Ředitele jsem požádala o předání mojí žádosti učitelům českého jazyka (Příloha 1.), kteří mohli slohové práce zařadit na základě Školního vzdělávacího programu každé školy v rámci mezipředmětových vztahů do svých tematických plánů. Z těchto 41 škol byly ochotné se mnou spolupracovat pouze tři vesnické školy, po opětovné žádosti další dvě městské školy.

Výzkumný soubor tvořilo 319 anonymních slohových prací dětí, z nichž 164 bylo na téma Babička – dědeček a 155 prací na téma Až já budu babička – dědeček. Tyto práce vytvořilo 176 dětí z toho (Tabulka 1.), z toho 83 dívek a 93 chlapců, kteří si ve většině případů roli prarodičů dokážou představit a i v tomto věku ji přijímají.

Děti si slohový útvar volily při každém tématu sami (Tabulka 2.), každá práce byla i obsahově jiná, v častých případech však „odfláknutá“. Některá pojednávala pouze o jednom prarodiči, v jiné se vyskytovala zmínka o babičce a dědečkovi otce i matky, dokonce ve čtyřech případech byly zmíněny i prababičky. Celkově práce pojednávaly o současných 119 dědečcích a 160 babičkách. Jejich věk byl v pracích uveden častokrát, z těchto dat se dá tedy usuzovat, že se jedná o věkovou skupinu od 65 do 69 let.

Tabulka 1. Kateriální členění prací

	škola	sloh. práce na téma: Babička - dědeček	sloh. práce na téma: Až já budu babička – dědeček	počet tříd	počet dětí		
					dívky	chlapci	
V 1	P 1 - 12	J 1 - 12	1	dívky	7	12	
				chlapci	5		
V 2	P 1 - 28	J 1 - 27	2	dívky	20	31	
				chlapci	11		
V 3	P 1 - 19	J 1 - 17	1	dívky	8	21	
				chlapci	13		
M 1	P 1 - 37	J 1 - 37	2	dívky	25	37	
				chlapci	12		
M 2	P 1 - 68	J 1 - 62	3	dívky	23	75	
				chlapci	52		
celkem	5	164	155	9	83	176	
		319			93		

Vysvětlivky: V = vesnice,

M = město

P = téma: Babička – dědeček (Prarodiče)

J = téma: Až já budu babička – dědeček (Já)

Tabulka 2. Přehled kategoriálního členění přístupu k námětu

Kategorie prací	Slohový útvar				Odfláknuto	Celkem prací	
	dopis	popis	vypravování	úvaha			
Město	P	0	87	5	1	12	105
	J	0	0	0	84	15	99
Vesnice	P	4	37	14	4	0	59
	J	1	0	3	52	0	56
Celkem prací	5	124	22	141	27	319	

Vysvětlivky: P = téma: Babička – dědeček (Prarodiče)

J = téma: Až já budu babička – dědeček (Já)

4.2 Metody práce

4.2.1 Sběr dat

K získání potřebných dat k této práci jsem použila projektivní metody. Zvolila jsem je z toho důvodu, jelikož jsou to metody, které „promítají“ subjektivní pocity tvůrce, jeho přání a různé situace a jsou také užitečnou metodou pro diagnostiku postojů. Dětem jsem navíc známy z běžných činností ve škole a vyhovují jim. Zvolila jsem jednu z projektivních metod, a to verbální techniku (viz kapitola 2.3.2) ve formě písemného vyjádření dětí. Volbu slohového útvaru jsem nechala zcela na jejich výběru.

Základním tématem těchto metod byli prarodiče. Prostřednictvím škol – učitelů, jsem zadala dětem dvě slohové práce, první na téma Babička – dědeček, druhou na téma Až já budu babička – dědeček. V mé žádosti učitelům jsem zdůrazňovala, aby jejich vyjádření na tato témata v pracích bylo zcela spontánní.

4.2.2 Zpracování dat

Kategoriální třídění prací

Při mém sběru jsem získala 319 slohových prací dětí. Tyto práce bylo potřeba nějakým způsobem rozčlenit pro přehledné další získávání dat. Každé práci jsem přidělila následujícím způsobem kód. Nejdříve jsem práce rozdělila do dvou kategorií:

a) Členění prací dle místa školy

První kategorie jsem vytvořila dle místa školy, kde byly práce vytvořeny, a to na školy vesnické a městské. Každé škole dle kategorie jsem přidělila číslo. Vesnické školy byly tři, městské dvě. Ve všech případech se jednalo o běžné devítileté školy, které vyučují podle Školního vzdělávacího programu pro základní vzdělávání. V případě městských škol šlo o školy s rozšířenou výukou tělesné výchovy, které mají v každém ročníku specializované sportovní třídy. Z první městské školy se tohoto výzkumu zúčastnily děti jedné sportovní třídy, z druhé městské školy děti dvou sportovních tříd.

Kategorie:

Městská škola = M (1-2)

Vesnická škola = V (1-3)

b) Členění dle zadaného tématu práce

Dále jsem práce rozdělila podle zadaného tématu slohové práce. Témata byla dvě, tudíž vznikly i dvě kategorie. První kategorii tvořily práce vypracované na téma Babička – dědeček, druhou kategorii práce vytvořené na téma Až já budu babička – dědeček. Tyto jsem dále přidělila k dvěma prvním kategoriím M a V. Každé práci z první i druhé kategorie jsem přidělila číslo dle počtu zhotovených prací v té či oné škole. Počty se lišily. V případě dvou škol byly jedním žákem napsány obě slohové práce, v případě dalších tří škol tomu bylo jinak. Absencí žáků bylo způsobeno, že psali jen jednu ze dvou zadaných témat, přitom se jednalo o jiné děti v jiné vyučovací hodině. Počty dětí, které se výzkumu zúčastnily, jsem z každé školy zjistila při osobním přebírání prací (Tabulka 1.).

Kategorie:

- první: téma „Babička – dědeček“ = P (Prarodiče)

vesnice: V1/P 1-12	město: M1/P 1-37
V2/P 1-28	M2/P 1-68
V3/P 1-19	
- druhá: téma „Až já budu babička – dědeček“ = J (Já)

vesnice: V1/J 1-12	město: M1/J 1-37
V2/J 1-27	M2/J 1-62
V3/J 1-17	

Vysvětlivky: M = městská škola
V = vesnická škola
P = první téma (Prarodiče)
J = druhé téma (Já)

čísla 1 – 3 = číslo školy
čísla 1 – 68 = počet prací na téma v dané škole

Posuzování a obsahová analýza dat

Jakmile jsem každou slohovou práci začlenila do příslušné kategorie a přidělila ji příslušný kód (např. čtvrtá práce z vesnické školy č. 1 na druhé téma „Až já budu...“ má kód – V1/J4), začala jsem s obsahovou analýzou projektivních metod – slohových prací.

Práce z obou kategorií P i J jsem si nejdříve přečetla jako celek a dle přístupu k námětu přiřadila práci mezi slohový útvar, kterému odpovídala (Tabulka 2.).

Kategorie členění přístupu k námětu:

- Slohový útvar - dopis

- popis
 - vypravování
 - úvaha
- Odfláknuto (nelze přiřadit k žádnému slohovému útvaru)

Dále jsem práce kategorie P (Prarodiče) třídila do skupiny dívek nebo chlapců, podle toho, kdo práci vytvořil. Po několikerém pečlivém čtení jsem začala se systematickým rozbořením informací, které děti sdělovaly o svých prarodičích. Data, která se týkala činností prarodičů a společných aktivit, jsem začala třídit do kategorií a subkategorií. Zaznamenávala jsem také informace, zda dítě psalo o věku a soužití prarodičů, kde prarodiče a s kým bydlí, četnosti styku s vnoučaty zda vyjadřují vztah k nim a jestli děti v projevech podtrhly i účast zvířat (Přílohy, tabulky 13. – 18.).

Kategorie základní:

- Zaměstnanecká činnost
- Činnost mimo zaměstnání
- Popis
- Společné aktivity prarodičů s vnoučaty

Subkategorie činností mimo zaměstnání:

- neaktivita
- aktivita - domácí práce
 - pohybová rekreace
 - sport
 - jiná – kulturně-kognitivní rozvoj

Subkategorie popisu:

- charakterové vlastnosti
- fyzický popis
- oblečení

Subkategorie společných aktivit prarodičů s vnoučaty:

- pohybové - domácí práce
 - pohybová rekreace (aktivity spojené s chůzí, péčí o přírodu, kutilstvím)
 - sport
- jiné – kulturně-kognitivní rozvoj

Kategorie ostatní:

- Soužití babičky a dědečka

- Věk prarodičů
- Nemoc prarodičů
- Úmrtí prarodičů
- Četnost styku prarodičů s vnoučaty
- Bydlení prarodičů
- Vyjádření vztahu vnoučat k prarodičům
- Účast zvířat

Práce v druhé kategorii J (Já) jsem vyhodnocovala obdobným způsobem. Práce jsem si opět přečetla jako celek a přiřadila dle přístupu k námětu mezi slohový útvar a do kategorie chlapců nebo dívek. Také po vícero přečtení jsem rozborem informací, které děti sdělovaly o sobě jako budoucích prarodičích, data zaznamenávala a třídila do kategorií a subkategorií. Základní kategorie zůstaly stejné jako u prací P, ostatní jsem podle aktuálnosti a potřeby ke splnění cíle této práce rozšířila. Všímal jsem se sdělovaných informací o zdravotním stavu, postojích k životu a oblasti stárnutí, které děti napadají při popisu role prarodiče, čímž jsem jednu základní kategorii o subkategorii rozšířila. Zaznamenávala jsem dále, jak si roli prarodiče představují a přijímají ji, jak se chtějí často s vnoučaty setkávat, kde a s kým chtějí žít a jakou část v jejich žebříčku hodnot tvoří majetek prestiž (Přílohy, tabulky 19. – 24.).

Kategorie základní:

- Zaměstnanecká činnost
- Činnost mimo zaměstnání
- Popis
- Společné aktivity prarodičů s vnoučaty

Subkategorie činností mimo zaměstnání:

- neaktivita
- aktivita - domácí práce
 - pohybová rekreace
 - sport
 - jiná – kulturně-kognitivní rozvoj

Subkategorie popisu:

- charakterové vlastnosti
- stavu
- fyzický popis
- oblečení

Subkategorie společných aktivit prarodičů s vnoučaty:

- pohybové - domácí práce
 - pohybová rekreace (aktivity spojené s chůzí, péčí o přírodu, kutilstvím)
 - sport
- jiné – kulturně-kognitivní rozvoj

Kategorie ostatní:

- Přijmutí role prarodiče
- Četnost styku prarodičů s vnoučaty
- Vyjádření vztahu vnoučat k prarodičům
- Místo žití
- Společné soužití s partnerem
- Materiální hodnoty
- Osobnostní růst

Deskriptivní statistika a logická analýza

Po dokončení kategoriálního třídění jsem pokračovala v popisné (deskriptivní) statistice. Z každé práce jsem četnosti jednotlivých informací zaznamenávala do kategorií a subkategorií a po obsahové analýze všech prací jsem provedla jejich sumarizaci. Z některé práce jsem získala pouze jednu potřebnou informaci, z některé zase spoustu informací, roztríděných do výše uvedených kategorií.

Logickou analýzou jsem vyjádřila svůj subjektivní názor na interpretaci vybraných zajímavých údajů.

4.3 Organizace práce

Hned v začátcích první fáze organizace jsem musela analyzovat, kolik škol v okrese Uherské Hradiště má druhý stupeň, tedy žáky potřebné věkové kategorie. Poté jsem navázala kontakt s jejich vedením, zda jsou ochotni spolupracovat na projektu diplomové práce a předat moji žádost učitelům českého jazyka. Tyto jsem žádala koncem září 2010 o zařazení slohových prací do tematických plánů svých hodin. V nich měli vyjádřit subjektivní pocity na daná témata spojená s prarodiči.

Všechny školy jsem oslovila písemně (Příloha 1.) Po týdnu se mi učitelky tří vesnických škol ozvaly, že mi práce určitě připraví s názorem, že je to zajímavé téma přínosné také pro ně. Dvě z vesnických škol se mnou spolupracovaly také při méj bakalářské práci. Žádná další škola se

mi během dalšího měsíce neozvala. Jelikož jsem potřebovala práce dětí také z městských škol, aby můj výzkum mohl být objektivní, osobně jsem jejich vedení navštívila. Jednalo se o školy sportovně zaměřené, které se mnou dříve spolupracovaly, a s výsledky mojí bakalářské práce byly seznámeny. Setkala jsem se s menší neochotou, ale i přesto mi práce dětí poskytly dvě z nich. Nakonec se mi v lednu 2011 podařilo dát dohromady soubor 319 slohových prací.

Další fáze mojí práce spočívala v kódování prací. Každé jsem přidělila kód podle místa školy a druhu tématu ke zpracování s pořadovým číslem (viz kap. 4.2.2). Práce jsem kódovala takovým způsobem, že jsem se podle rukopisu dítěte snažila dávat dohromady práce z obou kategorií pod jedno pořadové číslo. Po přidělení kódu a fotodokumentaci každé z nich jsem začala s posuzováním a analýzou projevů dětí. Přitom jsem se opírala o informace z odborné literatury (viz Referenční seznam). Získaná data z prací dětí jsem začala dále členit do kategorií a subkategorií. Byla to práce dosti zdlouhavá, jelikož jsem každou práci musela několikrát přečíst, zorientovat se v často nečitelném pravopisu a informace z nich systematicky přiřazovat do správných kategorií.

Po důkladné analýze a třídění dat ze všech prací jsem přistoupila k součtům četností všech kategorií a následnému vypracování přehledů (Přílohy, tabulky 13. – 24.). Tyto mi dále sloužily ke stanovování výsledků mého výzkumu.

5. VÝSLEDKY PRÁCE

Výzkumu se zúčastnilo 176 dětí, které se spontánně písemnou formou vyjadřovaly o svých prarodičích a o své budoucí roli prarodiče. Jednalo se o děti ve věku 13 – 14 let, žáky 8. ročníků běžných škol. Tyto děti napsaly celkem 319 slohových prací na dvě témata: Babička – dědeček; Až já budu babička – dědeček. Záleželo jen na jejich volbě, zda se budou vyjadřovat o babičce, dědečkovi nebo o všech prarodičích ze strany matky i otce, nebo o člověku, kterého v této roli uznávají. Děti si také volily slohový útvar, aby co nejlépe mohly vystihnout sebereflexi. Všechny práce byly anonymní.

5.1 Vyhodnocení slohových prací kategorie – jak vnímám PRARODIČE

V této kategorii P se jedná o slohové práce, vypracované na téma Babička – dědeček, kde se děti vyjadřovaly, jak reflektují prarodiče.

Slohové práce byly velmi rozdílné, jedny byly rozsáhlé a citlivé, některé jedno větné a vulgární. Průměrně se jednalo o 20 - 30 řádků rukopisu. Nejvíce si děti volily slohový postup popisný formou popisu prostého nebo charakterových vlastností – 134 prací. Další nejvíce používaný slohový útvar bylo vypravování – 19 prací, ale objevily se také 4 dopisy, který byly adresované prarodičům a 5 úvah o ideálních prarodičích.

Data, získaná ze slohových prací, byla zpracována odděleně od dětí z městských škol – 105 prací a vesnických škol – 59 prací. Hodnotila jsem také odděleně informace o babičkách a dědečcích.

V následující kapitole se budu věnovat zpracování výsledků pomocí četností, které vyjadřují opakování informací ze slohových prací v daných výsledných kategoriích.

5.1.1 Zaměstnanecká činnost prarodičů

Z celkového počtu 164 prací na téma Babička – dědeček, se děti o tom, že jejich prarodiče chodí či nechodí do zaměstnání, zmínily 50 krát, což je dosti velký podíl k počtu napsaných prací. Vidíme, že si těchto faktů více všímají děti z městských škol. Přesto však můžeme vydedukovat, že nejvíce jsou v zaměstnaneckém poměru dědečkové dětí z vesnických škol – uvedeno 5 dědečků, zato nejvíce babiček (25) dětí z městských škol do práce už nechodí.

Přehled této kategorie je v Tabulce 3.

Tabulka 3. Zaměstnanecká činnost prarodičů P

	Počet prací P		Chodí do práce	Nechodí do práce	Celkem	
Město	105	Dědeček	3	8	11	39
		Babička	3	25	28	
Vesnice	59	Dědeček	5	2	7	11
		Babička	1	3	4	
Celkem	164		12	38	50	

Vysvětlivky: P= téma: Babička – dědeček (Prarodiče)

5.1.2 Činnost mimo zaměstnání

Z celkového počtu 164 prací se vnoučata zmínila o aktivitě-inaktivitě prarodičů 277 krát. Zmínka nebyla v každé práci, jak se může zdát, ale v jedné práci děti psaly o více ukazatelích jejich životního stylu, nebo nejen o jednom prarodiči. Ze získaných dat výzkum ukázal, že neaktivnější mimo zaměstnání jsou podle vnoučat babičky dětí z města – z počtu 105 prací byla o nich zmínka 131 krát a to nejvíce ve spojitosti s domácími pracemi. Neaktivitu vnoučata nejvíce zmiňují, tudíž si jí všímají u vesnických dědečků, kde z celkového počtu 59 prací bylo na ni poukázáno 9 krát. Nejčastěji uváděnou neaktivitou bylo sledování televize a posedávání a pití piva v hospodě.

Z následujících výsledků v tabulce 2 je při celkových součtech v jednotlivých kategoriích a při celkovém součtu všech ukazatelů činností zřetelné, že jednoznačně u prarodičů převládá aktivita s četností 249 od neaktivity s četností 28. Z celkového objemu aktivit převládá aktivita pohybová (uvedena 202 krát) od aktivit jiného charakteru (kulturně-kognitivního rozvoje). Z pohybových aktivit převládá pohybová rekreace, kdy si děti nejvíce všímají toho, že prarodiče pracují na poli a udržují zahrádky, nebo se věnují procházkám a sběru hřibů. Oblast sportování je z činností nejslabší, ale i přesto si vnoučata všímají, že jejich babičky a dědečci jezdí na kole, lyžují, plavou a hrají fotbal.

Děti z vesnických škol si činností prarodičů všímají stejným dílem u babiček i dědečků, u vnoučat z městských škol jednoznačně převládají babičky.

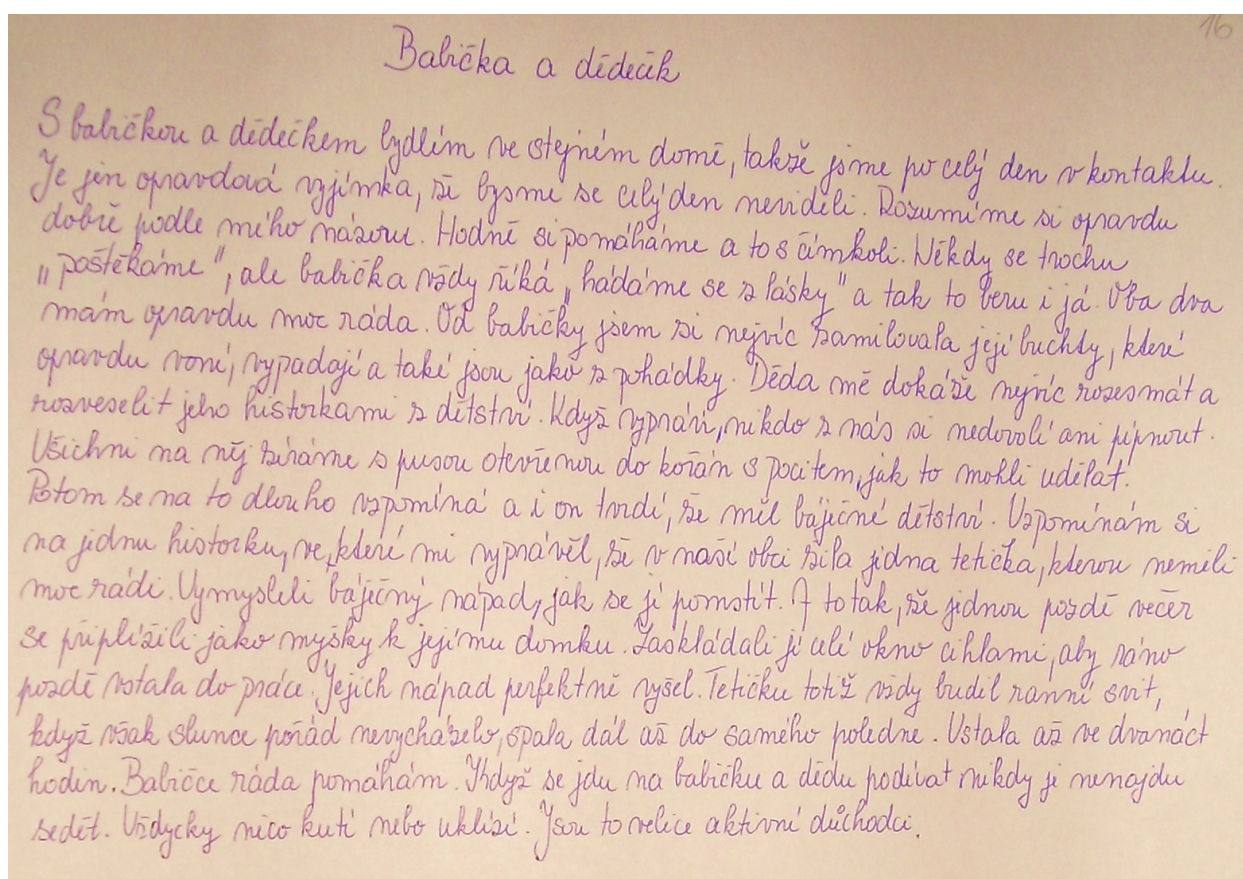
Přehled četností v této kategorii uvádím v Tabulce 4.

Pro ukázkou v této kategorii jsem vybrala jednu slohovou práci – V2/10P, kde dívka popisuje pohled na její aktivní prarodiče (Obrázek 3.).

Tabulka 4. Činnosti prarodičů mimo zaměstnání P

	Počet prací P		Neaktivita	Aktivita				Celkem	
				Pohybová			Jiná		
				Domácí práce	Pohybová rekreace	Sport			
Město	105	Dědečci	8	2	26	6	8	50	187
		Babičky	6	59	36	6	30	137	
Vesnice	59	Dědečci	9	2	25	4	4	44	90
		Babičky	5	16	18	2	5	46	
Celkem	164			79	105	18			277
				202			47		
			28	249					

Vysvětlivky: P= téma: Babička – dědeček (Prarodiče)

Obrázek 3. Ukázka slohové práce V2/10P

5.1.3 Společné aktivity prarodičů s vnoučaty

O společných aktivitách s prarodiči vnoučata psala méně než o jejich samostatných aktivitách. Z celkového počtu prací (164) zmínila ukazatele společné aktivity pouze 195 krát a to často při vypravování v minulém čase. Většinou se v jedné práci vyskytovalo více ukazatelů činností s oběma prarodiči. Nejvíce aktivního času věnují svým vnoučatům prarodiče na vesnicích (z 59 prací zmínka 99 krát), nejvíce babičky s četností 53. Celkově ze všech činností společných aktivit převládá aktivita pohybová (uvedena 120 krát), konkrétně pohybová rekreace s četností 76, kde jsou uváděny společné procházky a pomoc na zahradě. S četností 75 jsou těsně za pohybovou rekreací aktivity nepohybové, kdy si společně s vnoučaty babičky a dědečci povídají, učí se, hrají hry a prožívají dobrodružství. Nejvíce s dětmi sportují dědečci z města, kteří s chlapci hrají fotbal a vesničtí zase nejvíce s vnuky kutí v dílnách. Podrobnější přehled společných aktivit uvádím v Tabulce 5.

Tabulka 5. Společné aktivity prarodičů s vnoučaty P

	Počet prací P		Pohybová					Jiná	Celkem	
			Domácí práce	Pohybová rekreace			Sport			
				Spojená s chůzí	Péče o přírodu	Kutilství				
Město	105	Dědečci	0	13	7	1	12	12	45	96
		Babičky	5	10	3	0	7	26	51	
Vesnice	59	Dědečci	0	9	7	7	7	16	46	99
		Babičky	8	11	8	0	5	21	53	
Celkem	164		13	43	25	8	31	75	195	
				76						
			120							

Vysvětlivky: P= téma: Babička – dědeček (Prarodiče)

5.1.4 Popis prarodičů

V následující tabulce uvádím četnosti celkového popisu prarodičů dětmi. Velmi milé se bylo v pracích dočítat, jak popisují u prarodičů nejen fyzický vzhled, ale hlavně charakterové vlastnosti. Čeho si na prarodičích všimají, uvedly děti ve svých 164 pracích 637 krát.

Ze všech ukazatelů popisu převládají ukazatele charakterových vlastností, které uvedly děti 374 krát, z nichž v převládajícím poměru 345:29 tvoří pozitivní vlastnosti. Celkově nejvíce popisovala babičky vnoučata z městských škol. Z charakterových vlastností nejvíce bylo uváděno, jak jsou jejich prarodiče hodní, milí, super, kamarádi, dobrosrdeční aj. a to 210 krát z 374 četností pozitivních. Dále vidí děti na nich vlastnosti k zodpovědnosti a práci (pracovitá, pečlivá, svědomitý aj.) a dále optimistické myšlení (veselý, usměvavý, jde s dobou aj.). Všimají si však také negativních vlastností (výbušný, líný, sprostý, aj.) prarodičů a to nejvíce u dědečků dětí z městských škol.

Fyzického vzhledu si děti v tomto věku všimají už méně. Celkově zmínka o tom, jak jejich prarodiče vypadají, je 236 krát. Opět převládají popsané babičky dětí z městských škol a to četností 115. Hodně fyzickým popisem (83) se přibližují k počtu charakterových vlastností (98) dětí z vesnických škol. Nejvíce si na prarodičích všimají vlasů, a to šedivých. Na druhém místě hodnotí celkovou postavu – vidí prarodiče silné a střední postavy. Obličej převládá vrásčitý s malým nosem.

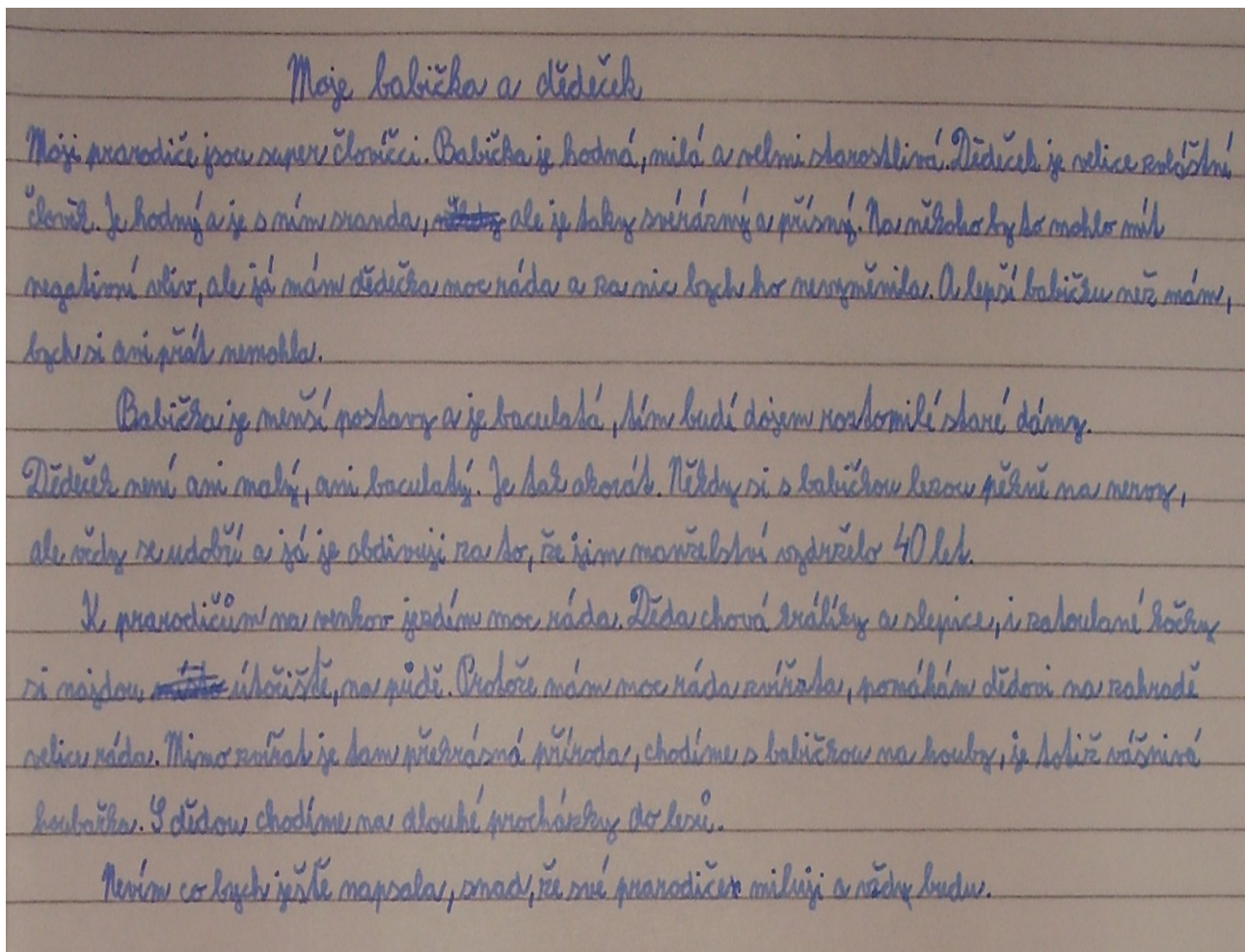
Oblečení si děti také všimají, nejvíce u babiček vesnických dětí (11 krát). Všimají si hlavně barvy oblečení a typu, které nejčastěji nosí (Tabulka 6.).

Pro ukázkou nejen v této kategorii, bych uvedla práci M2/65P, kde je popis nejen prarodičů, ale také společných aktivit s vnoučaty (Obrázek 4.).

Tabulka 6. Popis prarodičů P

	Počet prací P		Charakterové vlastnosti		Fyzický popis	Oblečení	Celkem	
			Pozitivní	Negativní				
Město	105	Dědečci	85	12	38	2	137	450
		Babičky	182	7	115	9	313	
Vesnice	59	Dědečci	35	5	34	5	79	187
		Babičky	43	5	49	11	108	
Celkem	164		345	29				637
			374		236	27		

Vysvětlivky: P = téma: Babička – dědeček (Prarodiče)

Obrázek 4. Ukázka slohové práce M2/65P

5.1.5 Vyhodnocení ostatních kategorií

Ve svých slohových pracích děti sdělovaly informace, které se opakovaly. Na základě toho jsem vytvořila další zajímavé kategorie.

Často psaly o soužití babičky a dědečka. Na to, že spolu prarodiče žijí, poukázaly 34 krát děti z městských škol a 46 krát (z 59 prací) děti ze škol vesnických. Osamocenost jednoho z prarodičů uvedly 27 krát, nejvíce osamocenost babiček.

Četnost styku s prarodiči zmínila vnoučata 45 krát, a to většinou v souvislosti společného bydlení nebo trávení prázdnin u nich. Několikrát si vnoučata povzdechla nad velkou vzdáleností mezi nimi a jejich babičkami a dědečky ve spojitosti občasného styku. Ve svých projevech často vzpomínala také právě bydlení prarodičů – rodinný domek 36 a byt 8 krát.

Překvapivým ukazatelem rodinných citových vztahů je dost vysoká četnost vyjádření vztahu vnoučat k prarodičům. Děti vyjádřily tento vztah 289 slovy (město 205 krát, vesnice 84 krát),

což bylo vyjádřeno více k babičkám než k dědečkům. Nejčastěji vyjadřovaly, co k prarodičům cítí slovy: mám ráda, opora, obdiv, úcta, vzor, je štěstí, vděčnost, nechci ztratit, poděkování, vážím si jich, respekt, důležitý člověk, jsem na ně pyšný aj.

Věk prarodičů uvedla jejich vnoučata celkově 59 krát ze 164 prací, kdy průměrný věk činí 68 let.

Dále uváděla také nemoci prarodičů, celkem 31 krát či jejich úmrtí, a to 26 krát.

Pozornost byla ve slohových pracích věnována také zvířatům, která byla zmíněna celkově 50 krát, z toho více u dětí z vesnických škol.

Při pročitání a analýze prací se objevily takové, u kterých jsem se pozastavila a hlouběji zamyslela. Nejpozitivněji ze všech prací mně oslovila slohová práce dívky s kódem M1/14P (Obrázek 5.), která projevila na těchto řádcích neuvěřitelnou vděčnost a poděkování své babičce.

15. prosince 2010

Moje babička

- Její povaha je dobrou, každému pomáhá. Když by dala svým dětem až první poslední, když mučtila, vždy ráda, každému pomáhá, ale ji neda, mako má. Její povaha je šlechetná, a je hrozně neřela, že každý je ráda zraje a pevnosti. Babička má menší postavu, má křídle očí, hnědou pleť, a její neobličejnější barva je černa a bílá. Babička porodila 10 dětí, a krásně starala sama, protože jí nikdo nepomáhal, protože když aťdělala, pil alkohol, a chodil na jiným tělem. Babička s ním má 15 let zraje, byla s ním jenom dlouho její děti zraje dospělí, ale teď když jsou dospělí tak má s ním není. Máte Mária Angelika má zraje sestru, která je 2 roky, má babičku. Máte s ním ještě sestru, na kterou jsem se ani nemohl vzít. Máte babička, která je zraje Anna má máma do pěstunské péči, a stará se o nás (má a brácha) má 5 roky. Takže celkem vychovála 12 dětí. Ona starší miluje děti, kvůli tomu by se do ní vychovála 100 dětí jak jáť a chlapci. Její péče chodím poslední rok do školy, a brácha je s námi děláme 1. ročník. Byly spolu v malém domku, a máma se do nich došla. Babička má 65 let. Manžela se se zvala na Slovensku. Je s ní dlouhodobě. Ale je nemocná, musí jí být klid. Oni její s ním obeláží to se nedělá se ošetření dohlížet, protože s ním se jí být to nikdy nevíte uchovála. My máme starost, a máma má ráda, ona totiž nemůže se s ní opít, a tak se jí do všem. Máma máji Babička má ráda, a jsem šťastná že jí mám, protože když by nebylo jí tak má by mě a brácha zvaly do dělel doma. A kdyby mě by mě mít jak máma to nebylo žádnou babičkou má celou svou větu.

Obrázek 5. Ukázka slohové práce M1/14P

Jako protiklad k předešlé práci uvádím další, která potřebuje delší zamyšlení. Jedná se o práci pod kódem M2/50P, kterou psala dívka. Je to příběh manželů, kteří se neustále hádali kvůli neúspěchu syna ve škole. Otec to řešil jídlem (cituji „furt žral“). Dospělo to tak daleko, až syna vyhodili z domu. Ten se postavil na vlastní nohy a po letech se šel podívat na rodiče. Našel tam jen nešťastnou matku, otec umřel z přežírání. Práce končí slovy:

Byl smutný.... o pár let později měl dceru ... a ta dcera si vzala za manžela jistého muže, se kterým měli dceru. A ta dcera – Janička, měli se svým manželem MĚ. Stoletý příběh se vlekl na A4... Až já budu tak stará, jak všichni lidi na tomto papíře, neudělám ani jednu z věcí, které udělali oni. Nechci (Slohová práce M2/50P).

5.2 Vyhodnocení slohových prací kategorie - JÁ prarodičem

Ve slohových pracích v kategorii J, vypracované na téma Až já budu babička – dědeček, se děti vyjadřovaly v sebereflexi o svých představách jejich nadcházejících rolí prarodičů.

Tak jako v předchozí kategorii, jednalo se o práce velmi rozdílné. V některých případech vyjádření dětí bylo většího rozsahu, než u prací prvních a i slohově daleko bohatší. Ve většině případů se děti vyjadřovaly úvahou, ale třikrát se objevilo i vypravování a dokonce jednou dopis, který adresuje dívenka kamarádce se vzpomínkami na jejich mládí. Naopak v patnácti případech, se jednalo o ubohé až přímo výsměšné práce, všechny psané dětmi z městské sportovní školy.

Stejně jako v kategorii P jsem i při získávání dat z této kategorie je zpracovávala odděleně od dětí z městských škol – 99 prací a škol vesnických – 56 prací a také odděleně informace o babičkách a dědečcích. Zaznamenávala jsem, zda práci píše chlapec nebo dívka. Můžu tedy konstatovat, že ke svým budoucím rolím prarodičů psalo 69 dívek jako budoucích babiček a 86 chlapců jako budoucích dědečků.

Základní kategorie získaných dat jsem zvolila včetně názvů stejné, jako v předchozí kategorii prací P. Jedná se o četnosti zmínek, které uvedly děti v souvislosti s jejich budoucí rolí prarodičů. Výsledky i ostatních kategorií uvádím níže.

5.2.1 Zaměstnanecká činnost prarodičů

Zaměstnaneckou aktivní činnost zmiňují děti ve svých pracích v souvislosti s přivýdělkem a zdravím, to že nebudou chodit do práce zase s důchodem a spoustou volného času. O tom, zda si budou chtít v době, až budou děti prarodiči vydělávat, se zmínilo z celkového počtu 155 jen 7 z nich. Avšak 24 dětí ví, že se bude chtít dožít zaslouženého odpočinku. Nejvíce na tento fakt myslí budoucí dědečkové.

Tabulka 7. Zaměstnanecká činnost prarodičů J

	Počet prací J		Chodit do práce	Nechodit do práce	Celkem	
Město	99	Dědeček	5	6	11	13
		Babička	0	2	2	
Vesnice	56	Dědeček	0	10	10	18
		Babička	2	6	8	
Celkem	155		7	24	31	

Vysvětlivky: J = téma: Až já budu babička – dědeček (Já)

5.2.2 Činnost mimo zaměstnání

Z celkového počtu 155 budoucích babiček a dědečků se zmínili o svých aktivitách 159 krát. Některá z prací byla bez zmínky aktivity nebo neaktivity, v některé se objevovalo několik činností, které budou, až je tato role potká, provozovat mimo zaměstnání. Skóre 142:17 ve prospěch aktivit vůči neaktivitám napovídá, že budeme mít za několik desítek let spíše aktivní prarodiče. K poměru napsaných prací vesnických dětí (56) a jejich zmínkách na toto téma (74) je vidět, že budou aktivnější děti z vesnických škol a to více babičky. Z městských škol budou aktivnější zase dědečci. Z celkového počtu četnosti aktivit zaujímá pohybová svým číslem 129 k počtu 13 jiných kulturně-kognitivních činností, velký podíl. Musím však poznamenat na spojitost těchto dvou kategorií, poněvadž největší část z pohybových aktivit zaujímá pohybová rekreace spojená s poznáváním a sociálním kontaktem. Velmi často se děti vyjadřovaly, že chtějí právě v tomto jejich nastávajícím životním období hodně cestovat, poznávat svět a nové lidi. Dále uváděly ve velkém péči o své zahrádky a domy. Na druhém místě z pohybových aktivit zaujímá sport. Nejvíce se mu budou věnovat dědečkové z měst, a to hlavně fotbalu a lyžování, kteří se o něm zmínili 13 krát. Domácím pracím se budou více věnovat budoucí babičky z města, o čemž svědčí jejich 11 zmínek. Z jiných činností nejvíce převládá čtení. Na neaktivitu – úplné nic nedělání a jen odpočívání, se těší více dědečkové.

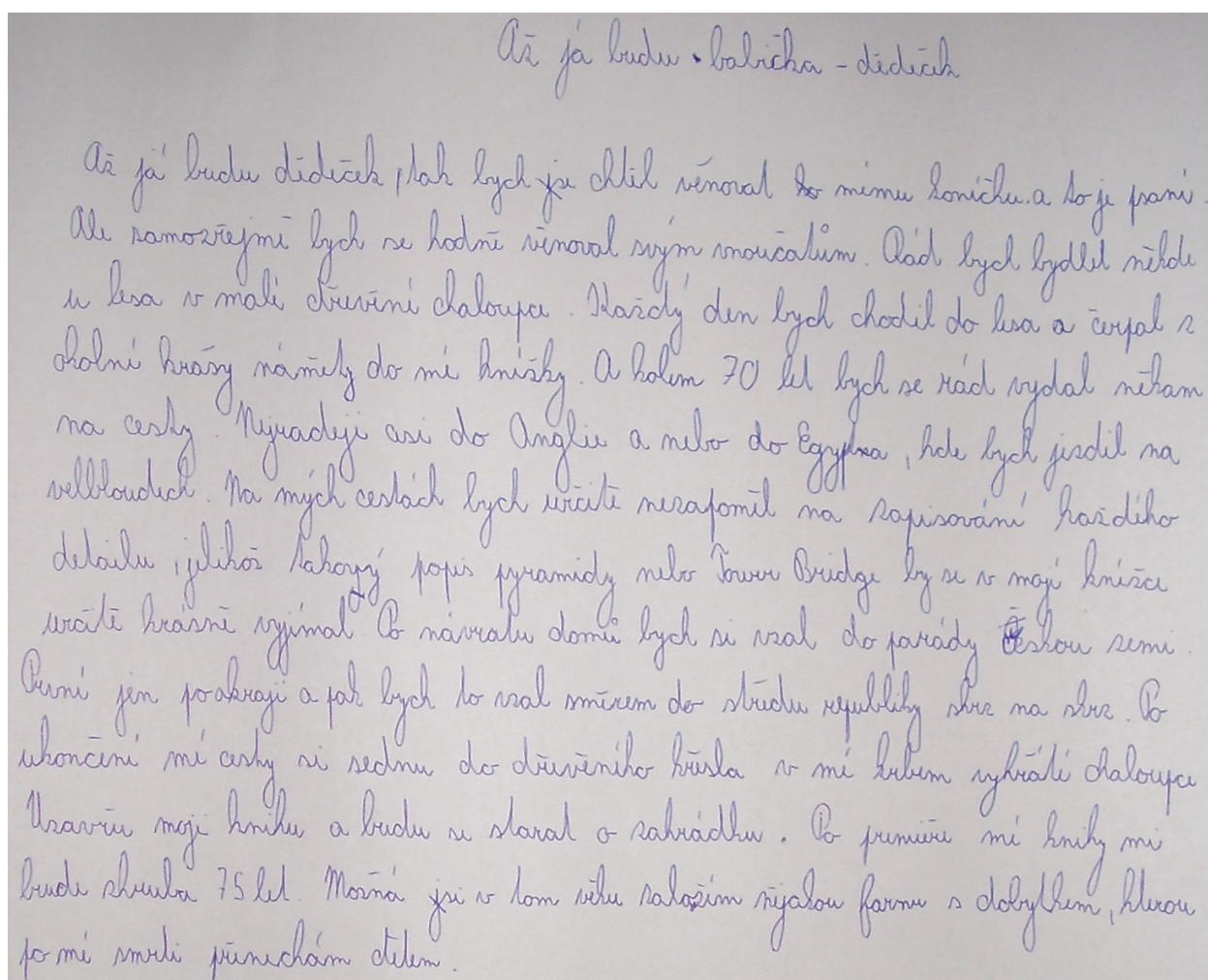
Za ukázkou k této kategorii by stálo několik prací, ale vybrala jsem nakonec trochu netypickou práci chlapce s kódem V2/2J, který si chce plnit svoje sny právě v této životní etapě, ve které si uvědomuje v prvním případě roli prarodiče (Obrázek 6.).

Přehled četností této kategorie uvádím v tabulce 8.

Tabulka 8. Činnosti prarodičů mimo zaměstnání J

	Počet prací J		Neaktivita	Aktivita				Celkem	
				Pohybová			Jiná		
				Domácí práce	Pohybová rekreace	Sport			
Město	99	Dědečci	6	0	26	13	4	49	85
		Babičky	2	11	13	5	5	36	
Vesnice	56	Dědečci	6	0	21	4	2	33	74
		Babičky	3	8	20	8	2	41	
Celkem	155			19	80	30			159
				129			13		
			17	142					

Vysvětlivky: J = téma: Až já budu babička – dědeček (Já)

Obrázek 6. Ukázka slohové práce V2/2J

5.2.3 Společné aktivity prarodičů s vnoučaty

O společných aktivitách, které budou děti jako budoucí prarodiče provozovat s vnoučaty, se zmínily méně krát než o aktivitách jejich. Pravdou je, že hodně psaly o tom, jak se budou věnovat vnoučatům (což jsem vyhodnocovala v další kategorii – Přijmutí role prarodiče), ale nepoukazovaly na žádnou konkrétně aktivitu. Z níže uvedených výsledků (Tabulka 9.) je zřejmé, že společnou aktivitu ve 155 pracích vzpomněly celkem 120 krát. Nejvíce o ní psaly děti z vesnic (64 krát) a to nejvíce budoucí babičky, které se zmínily 48 krát, a to ve všech kategoriích s nejvyšším počtem. Celkově nejvíce zmínek patří opět pohybové aktivitě před aktivitami jinými, se skóre 76:44, kde prvenství patří pohybové rekreaci. Zde chtějí budoucí babičky a dědečci se svými vnoučaty nejvíce jezdit po výletech, chodit po procházkách a do lesa na houby. Sportovat se svými vnoučaty mají v plánu nejvíce dědečci z města, ale v poměru napsaných prací budou aktivnější i při hraní fotbalu, plavání, lyžování a jízdě na kole, jak děti uvádějí, prarodiče s vnoučaty na vesnicích. Také hrát si s vnoučaty různé hry, povídat si, učit se, číst jim a zpívat, budou nejvíce opět babičky z vesnic s četností 18 z 44 v kategorii „jiná“ aktivita.

„Až já budu dědečkem, to je za hodně dlouho, ale přesto chci být zhruba takový, jak je můj děda, protože pokaždé když jsem s ním, je to něco úžasného a chci, aby tohle prožívali i moje vnoučata. Doufám, že budou sportovně založení tak jako já, abych si s vnoučatama co nejvíce rozuměl. Možná bych je chtěl popřípadě i trénovat, ale to nevím jistě. Budu se snažit, aby ke mně měli úctu a respekt, také bych však chtěl s nimi si užít pořádnou legraci...“ (úryvek ze slohové práce M2/27J).

Tabulka 9. Společné aktivity prarodičů s vnoučaty J

	Počet prací J		Pohybová					Jiná	Celkem	
			Domácí práce	Pohybová rekreace			Sport			
				Spojená s chůzí	Péče o přírodu	Kutilství				
Město	99	Dědečci	0	13	2	0	13	13	41	56
		Babičky	0	6	0	0	1	8	15	
Vesnice	56	Dědečci	0	5	3	0	3	5	16	64
		Babičky	2	12	3	1	12	18	48	
Celkem	155		2	36	8	1	29	44	120	
				45						
			76							

Vysvětlivky: J = téma: Až já budu babička – dědeček (Já)

5.2.4 Popis prarodičů

Velmi překvapující výsledky jsem zaznamenala v této kategorii, kde děti psaly o tom, jací chtějí jako prarodiče být, jak se chtějí cítit a jak budou vypadat. 155 dětí na tento fakt poukázalo 306 krát. Nejvíce psaly o svých charakterových vlastnostech, a to 138 krát, z toho pouze dvakrát na negativní vlastnosti. Z charakterových prosazují nejvíce to, že budou hodní, milí, štedří, dále chtějí být optimistického myšlení – usměvaví, legrační, zábavní. O těchto vlastnostech nejvíce píší budoucí babičky (84 krát) z města i vesnice.

Snad největším překvapením bylo, jak často děti vzpomínají svoje stavy (z 306 celkových 112 krát), které chtějí či nechtějí prožívat ve zmiňované životní etapě a roli prarodiče, téměř stejným dílem i budoucí babičky i dědečkové. Proces stárnutí vzpomínají pouze ve 24 případech, zato o postojích k životu se zmínily 62 krát, přičemž chtějí být šťastní, užívat si, mít pohodový a dobrodružný život. Souvislost se svým zdravotním stavem uvedly 26 krát – chtějí být zdraví, nebýt nemocní a být v kondici.

Fyzická stránka dětí zajímá ze všeho nejmíň, zmínily se o ní pouze 54 krát, a zajímavostí je, že nejvíce budoucí dědečkové z města četností 22. Vidí sebe jako malé, šedivé a vráscité babičky a dědečky s brýlemi.

Uvádím ukázkou práce dívky z městské školy s kódem M1/11J, která ve své slohové práci píše o životní etapě, stárnutí, pocitech, aktivitě a nevyhnutelnosti rodinných vazeb a vztahů (Obrázek 7.)

Tabulka 10. Popis prarodičů J

	Počet prací J		Charakterové vlastnosti		Popis stavu			Fyzický popis	Oblečení	Celkem	
			Pozitivní	Negativní	Zdravotního	Postoje k životu	Stárnutí				
Město	99	D	44	1	6	23	4	22	3	103	201
		B	53	1	5	11	7	20	1	98	
Vesnice	56	D	7	0	8	10	5	4	0	34	105
		B	31	0	7	18	8	7	0	71	
Celkem	155		136	2	26	62	24	53	4	306	
			138		112						

Vysvětlivky: J = téma: Až já budu babička – dědeček (Já), D = dědečci, B = babičky

Ať já budu babičkou

Učitel je nezpytatelnou etapou lidského života. Počkat, vzpomínat člověka dřív, tak mu nejde. Většinou mladých lidí je já v životě mnoho lidí a oni mají nepřemýšlet, protože je příliš před nimi daleko. Že vyprávění starších dělá rodiny, čím se život může být radostný i bolestný.

Já bych se přála být mezi nimi, jako začínají šťastní životy, být šťastní, aktivní, ale zdraví a šťastní je pomoci.

Chtěla bych, aby mi život byl radostný, šťastný v každém rodu. Rodina je pro mě velmi důležitá. Také bych chtěla šťastně a radostně žít a přijímat v životě přínosy.

Těším se, že budu babičkou, budu se starat o vnoučata, věnovat se knihám a četbám, na které bych měla čas. Budu přelstít květinami, životem bylinami, chovat zvířata, přečíst hodně knih, sálit a pít. Zaměřuji se na to, abych byla šťastná.

Konfím, že i se vysokým věkem budu být radostným a přehledným člověkem.

Obrázek 7. Ukázka slohové práce M1/11J

5.2.5 Vyhodnocení ostatních kategorií

Přijmutí role prarodiče

O postojích ke své budoucí roli se děti vyjadřovaly v mnoha případech. Už jen malá zmínka o vnoučatech, kolik jich budou mít, jak se budou chovat, co budou s nimi dělat, znamená, že tuto roli přijímají a v nastávajícím životě si ji uvědomují. Mnohokrát se ve slohové práci objevil názor, že nad něčím takovým to či ono dítě ještě nepřemýšlelo, ale když si to začne uvědomovat, že se vlastně na to, až budou prožívat tuto roli, i těší. Právě těšení se, kladnou zmínku o vnoučatech, nebo obojí, vyjádřilo 155 budoucích babiček a dědečků 140 krát. Negativně se k tomuto období a roli postavilo názorem, že se vyloženě netěší nebo nedokáže si nic takového představit, 20 dětí.

K poměru psaných prací se k přijetí role prarodiče víc vyjadřovaly děti z vesnic, konkrétně babičky. Z 56 dětí se vyjádřily 68 krát, z města 99 dětí pouze 92 krát.

Tabulka 11. Přijmutí role prarodiče J

	Počet prací J		Pozitivní přijetí	Negativní přijetí	Celkem	
Město	99	Dědečci	52	4	56	92
		Babičky	32	4	36	
Vesnice	56	Dědečci	23	4	27	68
		Babičky	33	8	41	
Celkem	155		140	20	160	

Vysvětlivky: J = téma: Až já budu babička – dědeček (Já)

Vyjádření vztahu vnoučat k prarodičům

Další kategorií, kterou jsem vyhodnotila z důvodu velmi častých četností, bylo vyjádření vztahu vnoučat k prarodičům. Šlo o vyjádření oboustranné, ať už vztahy, které mají oni ke svým prarodičům a prarodiče k nim, nebo vztahy, které by si přály, ať mají oni ke svým vnukům a vnoučata k nim. Celkově se děti o rodinných vztazích zmínily 147 krát. V málokteré práci nebyla zmínka žádná, v některé několik vyjádření. Když porovnáme děti z městských a vesnických škol, o vztazích se více vyjadřovaly děti z města, kdy největší pozornost byla věnována babičkám. 94 krát se vyjádřily o vztahu, kdy braly oboustranně prarodiče jako vzor (slovy: můj učitel, budu jim vzor, rádce, vzor můj děda, opora, pomocník aj.). Další skupinu tvořila vyjádření emocionálního charakteru – budu je mít ráda, budu je rozmazlovat, vychovávat, udělám pro ně cokoliv, milovat aj. Těchto zmínek měly děti ve svých pracích 52. Pouze jednou byl uveden negativní vztah – „nechci být jako moje babička“.

Tabulka 12. Vyjádření vztahu vnoučat k prarodičům

	Počet prací J		Prarodiče jako vzor	Emocionální vztah	Negativní vztah	Celkem	
Město	99	Dědečci	33	15	0	48	102
		Babičky	38	15	1	54	
Vesnice	56	Dědečci	6	4	0	10	45
		Babičky	17	18	0	35	
Celkem	155		94	52	1	147	

Vysvětlivky: J = téma: Až já budu babička – dědeček (Já)

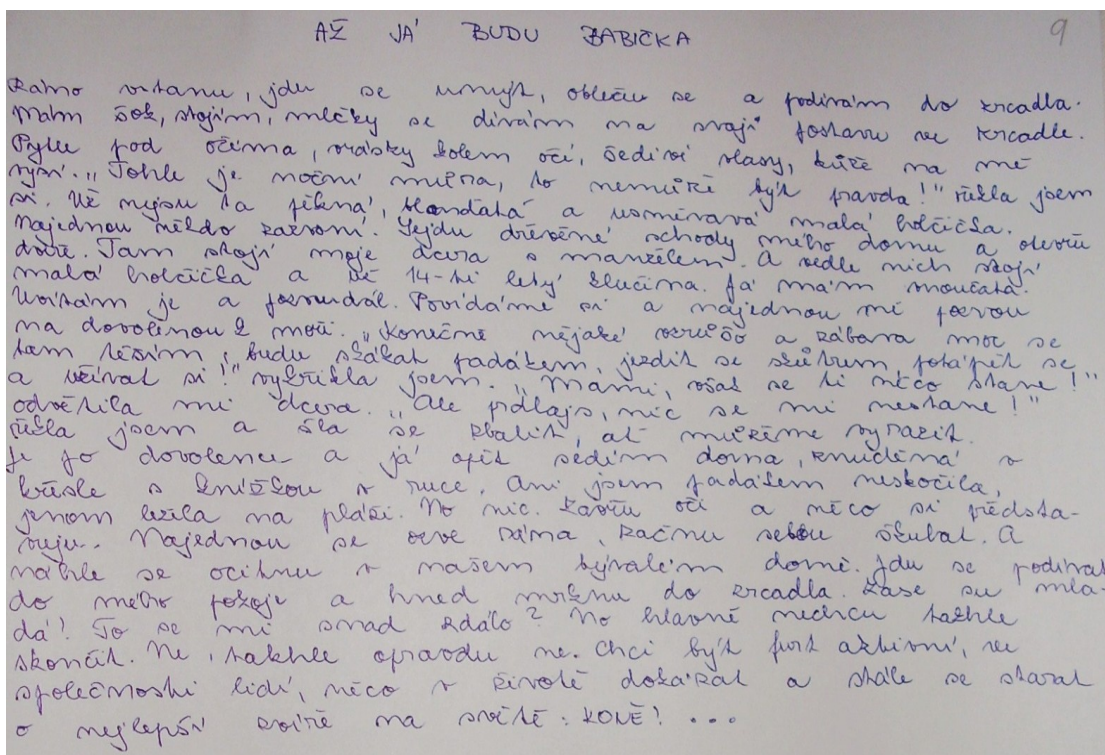
O styku prarodičů s vnoučaty se děti zmínily 56 krát, což častěji na počet napsaných prací připadá dětem vesnickým.

Nejčastěji chtějí žít budoucí babičky a dědečci v rodinných domech a na vesnicích, což uvedly děti z města 35 krát a děti z vesnice také 35 krát. Město a byt byl zmíněn pouze celkově 11 krát. Pro děti již teď tvoří vztahy velmi důležitou úlohu. To, že chtějí žít v páru s partnerem, uvedlo 61 dětí.

Pocit stárnutí a stáří děti vnímají daleko víc, než skutečný věk, který ve svých pracích vzpomenuly pouze 15 krát. Průměrným věkem, kdy počítají s rolí prarodiče, se stalo 72 let.

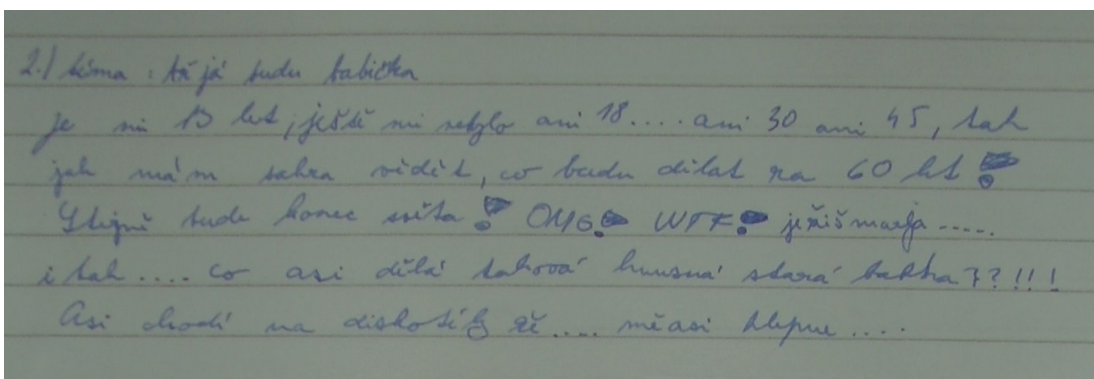
Poslední, co jsem v pracích dětí vyhodnocovala, byly zmínky o materiálních hodnotách a osobnostním růstu. Tyto výsledky nebyly tak radostné, jako předcházející. Materiální hodnoty v podobě velkých domů se služkami, jachty, super auta, moc peněz, velké filmy, vlastnictví sportovních klubů, zmínily děti dohromady 52 krát, a to nejvíce chlapci z městských škol - 45 krát. To, že budou celebrity, mistři světa, slavní a budou něco víc, o tom také psalo 7 chlapců z téže školy a jedna dívka.

Slohové práce číst a analyzovat, bylo pro mě velice zajímavé a obohacující. Některé texty mi do oka vehnaly až slzu, jiné mně donutily se pozastavit a hodně přemýšlet, další zase zasluhovaly obdiv. Několik slohových prací si hloubkou myšlenek opravdu zasloužily, abych je na těchto stránkách zveřejnila. Tak trochu zvláštní práci, která se typem úvahy lišila od ostatních, je práce dívky – budoucí babičky s kódem V2/5J (Obrázek 8.)

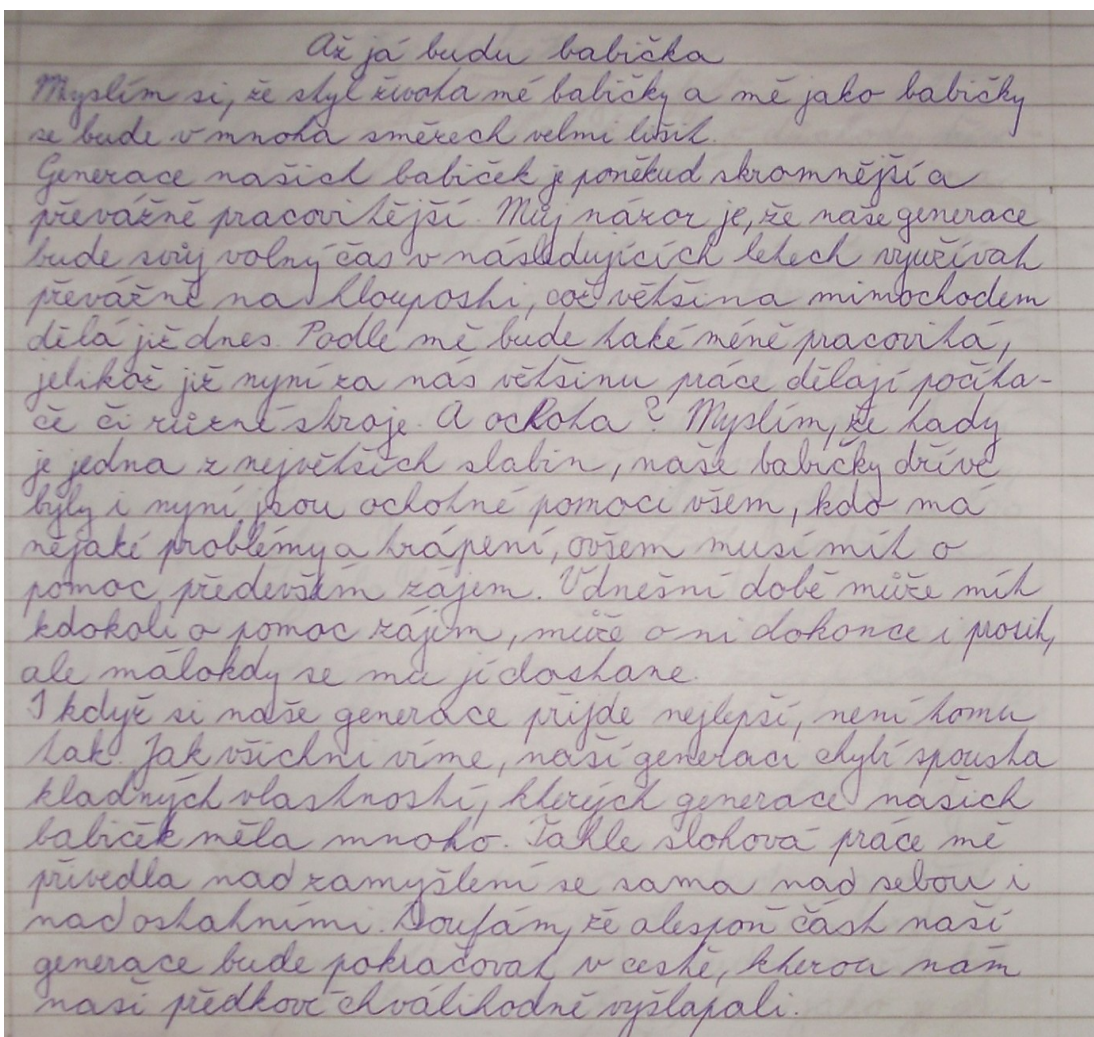
Obrázek 8. Ukázka slohové práce V2/5J

Ale jak jsem psala na začátku této kapitoly, ne všechny práce byly pozitivní. Objevovaly se i takové, které nejenže byly odfláknuté, ale byly až výsměchem k prarodičovství a stáří (Obrázek 9. M2/50J).

Obrázek 9. Ukázka práce M2/50J

Na závěr bych zveřejnila práci M1/6J, která nepotřebuje snad ani komentář. Názor v ní vyjádřený nelze jinak, než přečíst (Obrázek 10.).

Obrázek 10. Ukázka slohové práce M1/6J

5.3 Diskuze

Díky plynutí času prochází každý z nás v životě několika fázemi, v nichž hraje pokaždé jinou životní roli. Jedna životní fáze je dětství, kde hraje jedinec mimo jiné roli vnoučete, další z životních fází je stáří, zde hraje člověk roli prarodiče. Obě tyto role spolu souvisí – jedna je určena druhé a vzájemně se ovlivňují. Vstupem do každé role si začíná člověk na něco nového zvykat, něco nového podnikat a o něco bojovat. Tím, že do rolí vstupuje, dostává impuls spojený s očekáváním a chutí do „něčeho“. Pokud jsou tyto dvě role vnoučata - prarodiče propojeny, každá z nich musí existovat z toho, co dává strana protější. Všechno „dávání“ nám ovlivňuje určitá konání, jednání, činnosti - řekněme aktivita. O této aktivitě v poslední životní fázi, která člověka potkává, aktivitě role prarodiče, se velmi málo mluví a bádá. Jakoby do aktivit seniorů, které jsou neustále zkoumány a o kterých se píše, ani neexistovala. Přitom, když se nad tím zamyslíme, patří do těch nejdůležitějších aktivit, které člověka v dané době ovlivňují, a to hlavně po stránce psychické. Pokud stránka duševní a psychické rovnováhy není naplněna, nemůžeme mluvit potom o celkovém zdraví jedince a o zdravé společnosti.

Slova babička, dědeček v každém z nás vyvolávají jiné pocity, jiné emoce. Také u každého je rozdílné spojování těchto slov se slovy jinými. Někdo ho spojuje se stářím, nemohoucností a pasivitou, někdo s moudrostí a dovednostmi, a další třeba se strachem a samotou. Ale možná se někomu vybaví i slova buchy, které babička peče, nebo kolo, na kterém dědeček jezdí. Co každého z nás vede k vybavování a spojování těchto slov, záleží na prostředí, prožitých situacích a spoustě dalších okolností, byť se zdají mnohdy malicherné a bezpředmětné. Kdy a jak si ty či oné okolnosti uvědomujeme, jak je vnímáme a jakou měrou a zda vůbec si z nich něco odnášíme? Odpovědi na tyto otázky a i spoustu dalších, týkajících se právě rolí a jejich vzájemné ovlivňování, jsem hledala v mých pracích.

V bakalářské práci bylo velmi zajímavé vyhodnocovat, jestli již tak malé děti, ve věku 8-9 let si uvědomují a registrují, co jejich babičky a dědečci všechno dělají, co pro ně znamenají a jak je svými dětskýma očima vidí. Ještě zajímavější však bylo vyhodnocování totožných ukazatelů v této diplomové práci u dětí starších ve věku 13 – 14 let, zvláště slohové práce o jejich sebereflexi v budoucích rolích prarodičů.

Z obsahů projevů dětí jsem se soustředila na čtyři základní kategorie, které odhalují právě aktivní rolí vzorce chování. První z nich je zaměstnanecká činnost prarodičů. Tuto vnímají starší děti daleko více, než děti mladší. Možná je to ovlivněno momentálně neustálou medializací politické situace důchodové reformy, ale dost možná si také starší děti více uvědomují ekonomického zabezpečení a společenského uplatnění a styku.

Četnosti zmínek o aktivitě prarodičů mimo zaměstnání vnímají téměř shodně děti mladší i starší, dokonce i značný podíl mají tyto aktivity v sebereflexi vnoučat jako budoucích prarodičů. Ve všech případech na prvním místě stojí aktivity pohybové, z nich největší podíl má pohybová rekreace. Nezanedbatelnou část hrají však také aktivity kulturně-kognitivního rozvoje, zvláště u starších dětí.

Ze zjištěných výsledků můžeme konstatovat, že společné aktivity provozované prarodiči a vnoučaty reflektují daleko více děti mladší. Pokud se i děti starší o společných aktivitách vyjadřovaly, bylo to v minulém čase. U starších dětí, ve věku „vzdoru“ je jasné, že se moc společným aktivitám s jejich prarodiči nevěnují, hlavním společníkem v tomto věku jsou jejich vrstevníci. Ze zjištěných faktů vyplývá, že je velmi důležité, tak jak konstatují psychologové, pro utváření generačních vzorců chování být tvořiči aktivit pro vnoučata v jejich útlém věku, což přispívá k utváření a upevňování rodinných vazeb. Tyto ukazatele si dále přenáší do pozdějšího věku, o čemž svědčí zmínky starších dětí, které vzpomínají na činnosti, podnikané s prarodiči v jejich mladším věku a o tom, že i oni jako budoucí prarodiče chtějí být tvořiči aktivit s jejich vnoučaty.

Velmi překvapujícími výsledky v mých výzkumech jsou ty, jež popisují prarodiče obě věkové kategorie. Mladší děti si všímají více výzoru svých prarodičů, ale jen těsně před jejich charakterovými vlastnostmi. Děti starší jednoznačně víc přemítají o jejich pozitivních charakterových vlastnostech spojených s optimismem a zodpovědností. Tyto také nejvíce uvádějí ve své sebereflexi budoucích prarodičů. Starší děti si více uvědomují tok času v podobě stárnutí a vším, co s tím souvisí. Ať se jedná o zdravotní stav, se kterým souvisí prožívání a postoje k životu v životní fázi, která obnáší roli prarodiče. Tomuto věnovaly značnou část úvah ve svých pracích, kde se vyjadřovaly ke svému celkovému stavu v době, kdy budou prožívat roli prarodiče oni.

S okolnostmi zdravotního stavu souvisí další kategorie, kterou jsem ve výzkumu sledovala. Věku, nemoci a ani zdravotního stavu si mladší děti nevnímají, nevnímají tyto ukazatele tak, jako starší děti. Pro ně jsou natolik důležité, co se četností zmínek týče, jako to, jestli jejich prarodiče chodí do zaměstnání, či nikoliv.

Tak jak uvádějí autoři Alan (1998), Baroš (1988) a ostatní, pro člověka je velmi důležitý sociální kontakt. To si uvědomují nejen starší děti, ale už i děti v mladším školním věku. Těchto se více jak jedna třetina při mém výzkumu vyjádřila o styku prarodičů s vnoučaty, starší děti ještě častěji.

Ze všeho nejvíce, co souvisí s nimi jako vnoučaty a prarodiči, se vyjadřovaly o vztahu, který s nimi mají a co k nim cítí. V mnoha případech v sebereflexi uváděly své prarodiče jako vzor a

také s přáním, že chtějí být i oni pro svá vnoučata vzorem. Další slova jako rádce, učitel, opora, důvěra aj., bylo obsaženo téměř v každé práci, ať už ve spojitosti s nynějšími nebo budoucími prarodiči.

Děti obou věkových kategorií poukazovaly na společné soužití prarodičů s partnerem ve velmi velké míře, dá se říct, že shodně. Starší děti i do budoucna vědí, že partnerství a sociální vztahy jsou nevyhnutelnou součástí spokojenosti a zdraví, jelikož tuto skutečnost uváděla více než polovina z nich. Také při svých aktivitách zdůrazňovaly hlavně sociální kontakt, jakoby podvědomě měly strach ze samoty, zejména té ve stáří.

Obou výzkumů se zúčastnily děti vesnických i městských škol. Školy městské byly totožné s mým prvním výzkumem, v jednom případě se jednalo o školu sportovní. U mladších dětí z této školy byl viditelný rozdíl na písemných projevech, které byly napsány krasopisně s bohatou slovní zásobou, na rozdíl od škol ostatních. Byl u nich „cítit“ přenos životního stylu v oblasti pohybových aktivit z prarodičů. U starších dětí tomu bylo právě naopak, byly to vzhledově i slohově nejhorší práce, překvapivé výsledky s politování hodnými názory.

V předchozím výzkumu mladších dětí se neprojevil výrazný rozdíl ve vnímání prarodičů dětí žijících ve městech či na vesnici. Zato u starších dětí toto vnímání bylo rozdílné. Děti z města si víc všímají zaměstnanecké činnosti prarodičů a také jejich aktivit mimo zaměstnání. Děti z vesnických škol víc pozorují společné aktivity s prarodiči. O charakterových vlastnostech se vyjadřují mnohem více děti z městských škol.

Hlavním cílem této studie bylo za pomoci projektivních technik – slohových prací dětí zjistit, jak vnoučata ve věku 13 – 14 let vnímají aktivitu – inaktivitu svých prarodičů, jejich kategorie aktivního chování včetně aktivit, provozovaných s vnoučaty a aktivit v sebereflexi vnoučat jako budoucích prarodičů. Stejně jako u předchozí studie (Urbanová, 2009) nacházíme pozitivní vnímání aktivit i vztahů mezi vnoučaty a prarodiči, „ukotvené“ vzorce jejich chování a generační přenos ukazatelů životního stylu z prarodičů na vnoučata.

Existují mnohé studie, které nás seznamují s generačním přenosem v oblasti pohybových aktivit z rodičů na děti a studie o aktivitách seniorů. Na základě nich je vytvořena spousta programů, ať už pro seniory nebo pro rodiče s dětmi. U všech programů však kinantropologové akcentují sportovní aktivity. Výzkum v mé bakalářské i diplomové práci byl utvořen z běžné populace seniorů v jejich rolových pozicích prarodiče. Promítaná jejich aktivita dětmi nebyla odnikud ze sportoviště, ale byla to ta, kterou běžně vidí u svých dědečků a babiček při obyčejných životních činnostech, při jejich koníčcích, zálibách a co je podstatné – v kontaktu s nimi, vnoučaty. Nesouvisí v žádném případě se socioekonomickou stránkou. A jak je vidět z výsledků mých

prací, tuto vnoučata vnímají a přenášejí si ji do dalšího života, kde ji budou odrážet opět oni ve svých budoucích rolích prarodičů. Pokud ovšem zcela mezigenerační vztahy nevymizí. V dnešní době je málokterá domácnost, ve které žije pospolu více generací. Dříve byli senioři ve výmincích, dnes se zaplňují domovy důchodců nebo penziony pro seniory. Styk vnoučat a prarodičů je programovaný, není spontánní. Pokud nepřijde v této oblasti ke změně, stálo by za zváženou, zda by nemělo být vytvářeno daleko víc programů s cílem generačního propojení nejen pro rodiče s dětmi, ale pro seniory a vnoučata. Z hlediska kinantropologie by měly být do programů pro seniory zařazeny také aktivity zájmové. Byl by to velký přínos pro vnoučata i prarodiče, při čemž by docházelo k lepšímu naplňování obou rolí a to z hlavně z hlediska psychického a fyzického zdraví. Kladný vliv by to následně mělo také na vztahy rodičů a dětí. A to jsou primární faktory, o které v rodině a společnosti usilujeme.

6. ZÁVĚR

Závěry z výzkumu

Pro splnění cíle této diplomové práce jsem si zvolila výzkumný soubor tvořený 176 dětmi ve věku 13 – 14 let. Šlo o skupinu dětí ze 2 městských a 3 vesnických běžných škol z okresu Uherské Hradiště. K získání dat byly použity projektivní techniky – verbální projevy těchto dětí ve formě písemných slohových prací na téma: Babička – dědeček; Až já budu babička – dědeček.

Po shromáždění dat, které jsem získala analýzou slohových prací, bylo zapotřebí zvolit systém jejich kategoriálního třídění. Po zpracování dat v jednotlivých kategoriích můžu vyhodnotit odpovědi na stanovené výzkumné otázky.

1. Vnímají pubescenti ukazatele životního stylu svých prarodičů?

Děti ve věku 13 – 14 let reflektují ukazatele životního stylu svých prarodičů. Vnímají, zda prarodiče pracují či nikoliv, jaké jsou jejich aktivity ve volném čase a jaký mají charakter, jejich zájmy a koníčky a také jejich rodinnou a společenskou aktivitu.

2. Jsou dnešní babičky a dědečci, ve vnímání vnoučat, aktivní?

Neaktivitu prarodičů děti z celkového počtu 164 slohových prací zvolily 28 krát a aktivitu 249 krát, přičemž 202 zmínek patřilo aktivitám pohybového charakteru. Díky těmto zjištěním můžeme konstatovat, že dnešní babičky a dědečky máme aktivní. Upřednostňují aktivní životní styl nejen v aktivitách pohybových, ale také v kulturně-kognitivních. Nejvíce se věnují pohybové rekreaci.

3. Vnímají vnoučata aktivitu prarodičů jako součást společného vztahu?

Aktivitu prarodičů vnoučata chápou jako součást společného vztahu. Ve svých pracích psala o společných aktivitách s prarodiči, v mnoha případech však v minulém čase, když byla mladší. Ve svých 164 slohových pracích děti vzpomněly společnou aktivitu 195 krát.

4. Jsou prarodiče tvořiči aktivit s vnoučaty?

Ve slohových pracích bylo uvedeno 37 činností, které vnoučata se svými prarodiči podnikají. Od 176 dětí byla zmínka o společných činnostech 195 krát. Výzkum tedy ukázal, že prarodiče se podílejí na tvorbě aktivit s vnoučaty, a ta si tyto situace uchovávají v paměti.

5. Patří mezi společné aktivity prarodičů a vnoučat pohybové aktivity?

Mezi společné aktivity prarodičů a vnoučat pohybové aktivity patří. Jejich četnost ve 164 pracích je 120 krát, na rozdíl od jiných aktivit, které byly uvedeny 75 krát. Nejvíce se společně věnují těm, které jsou spojeny s chůzí.

6. Všimají si děti na babičkách a dědečcích charakterových vlastností?

Při popisu prarodičů podíl četností charakterových vlastností a fyzického popisu je 374 : 236. Tento dosti velký rozdíl svědčí o tom, že vnoučata v tomto věku si na svých prarodičích všímají hlavně charakterových vlastností, především pozitivních.

7. Všímají si věku a zdravotního stavu prarodičů?

Věk děti uvedly u 59 prarodičů, zdravotní stav 31 krát a 26 krát poukázaly na úmrtí babičky nebo dědečka. Dá se říci, že tyto ukazatele registrují méně než ostatní, přesto jim přiřkládají dosti velkou pozornost. Z uvedených dat je průměrný věk dědečků i babiček 68 let.

8. Je rozdílné vnímání prarodičů dětmi z městské školy a školy vesnické?

Děti ze škol městských více vnímají zaměstnaneckou činnost a také činnost prarodičů mimo zaměstnání. Společné aktivity předepisují více děti ze škol vesnických. Jakých charakterových vlastností a jak fyzicky vypadají prarodiče, víc vnímají také děti z městských škol.

9. Mají pubescenti představu o své budoucí roli prarodiče?

V sebereflexi děti ve věku 13 – 14 let mají velmi přesnou představu o své roli prarodiče. O tom svědčí výsledky této studie, kdy 155 dětí mělo 160 pozitivních reakcí k tomuto období, a pouze 20 bylo názorů negativních.

10. Objevují se pohybové aktivity v sebereflexi vnoučat jako budoucích prarodičů?

Výsledky četností zmínek o aktivitách budoucích babiček a dědečků v sebereflexi tvoří počet 159, z toho patří 142 zmínek aktivitám pohybovým. Navíc 120 krát bylo budoucími prarodiči poukázáno na společné aktivity s jejich budoucími vnoučaty. Z těchto čísel můžeme vyhodnotit, že každopádně pohybové aktivity budou hrát významnou roli v životním stylu budoucích prarodičů a budou také tvořiči těchto aktivit s jejich vnoučaty.

Z ukazatelů, kterých si všímají děti ve věku 13 – 14 let lze vydedukovat, že máme babičky a dědečky hodné, zábavné, kamarádké, optimistické, štedré, silnější postavy a většinou prošedivělé seniory s vráskami ve věku 68 let. Mezi jejich hlavní kategorie aktivního chování patří především pohybová aktivita, kterou berou také děti jako součást jejich společného vztahu. Na společné aktivity děti poukazují, tudíž si jich všímají a pamatují si je natolik, že na ně poukazují i s odstupem času. Děti je chápou jako tvořiče aktivit s nimi a vnímají je jako model na základě vytvořených rodinných vztahů. Kladou velký důraz na jejich charakterové vlastnosti a vyjadřují k nim citový vztah.

U mladších dětí (viz kap. 2.4) bylo vnímání prarodičů soustředěno více na jejich společné aktivity, všímaly si fyzického vzhledu ve větší míře než charakterových vlastností a nerefletovaly tolik jejich věk, nemoc a zdravotní stav, jako děti starší.

Tak jak vnímají děti své prarodiče, tak přesně už v tomto věku vidí sebe v rolích prarodičů, za několik let: Jako aktivní důchodce, tvořiče aktivit pro svá vnoučata, užívající si svých koníčků a zájmů, a to hlavně v oblasti pohybových aktivit, spojených s cestováním a poznáváním. Budou velmi šťastní, když budou vzorem a rádci pro svá vnoučata tak, jako jsou nyní pro ně jejich prarodiče a budou je mít stejně rádi. Chtějí bydlet hlavně v rodinných domcích na vesnicích a žít nejraději s partnerem obklopeni rodinou. Materiální hodnoty pro ně budou mít velký význam. Na tuto roli se těší a jsou připraveni ji přijímat s radostí, zvláště aby jim zdraví sloužilo.

Závěr pro obohacení praxe

Více věnovat pozornost tvorbě programů pro seniory ve spojitosti s mezigeneračním propojením a naplňováním generačních rolí.

Závěr pro vlastní poznatkovou bázi

K této práci jsem sedala se zaujetím a velmi ráda četla slohové práce dětí, ve kterých otvíraly svoje „Já“, což bylo pro mě v některých případech velmi mile překvapující.

Tyto řádky a výsledky mě velmi obohatily pro další roli pedagoga a hlavně pro moji další roli životní.

Chci výsledky této práce a slohové práce dětí interpretovat právě mezi ty, kterých se to týká – seniory prarodiče.

Limity práce:

- Interpretované výsledky výzkumu o aktivitě seniorů se týkají pouze regionu Slovácko, konkrétně oblasti Uherskohradištska.
- Výzkum nám nepoukazuje na objektivní fakta ohledně skutečného věku prarodičů, jejich místa bydliště, a zda jsou prarodiči ze strany syna nebo dcery.
- Z uvedených dat není znám fakt, kde prarodiče bydlí, zda-li dítě z městské školy má prarodiče na venkově či naopak.

Pro stanovený cíl reflexe aktivního chování prarodičů vnoučaty a jejich sebereflexe o budoucích rolích prarodičů, tyto dedukce nezpochybňují daný výzkum. Ten ukazuje hlavně na čínorodou oboustrannou aktivní roli seniorů s vnoučaty a na zapojení do celkového aktivního života díky nim, kde převládá pohybová aktivita. Dále ukazuje, zda-li mění se aktivní role s těmito prvky přenášejí dál na další generace.

7. SOUHRN

Diplomová práce si dává za cíl zjistit fakt, zda a jak děti v pubertálním věku vnímají svoje prarodiče, jejich životní styl, aktivitu – inaktivitu, jejich skutečné kategorie aktivního chování včetně aktivit, provozovaných s nimi, jejich vnoučaty a aktivit v sebereflexi vnoučat jako budoucích prarodičů.

Strategie práce byla heuristická, protože o dosažení pravdy a objektivního poznání usilovala neobvyklým řešením. Z hlediska množství dat se jednalo o strategii kvantitativní a z hlediska časového se jednalo o strategii ex-post facto.

Ke splnění cíle této práce bylo nutno získat informace od dětí ve věku 13 - 14 let. Pro získání těchto dat jsem zvolila verbální projektivní techniku - písemné projevy dětí a to 164 slohových prací na téma "Babička – dědeček" a 155 slohových prací na téma „Až já budu babička – dědeček“ od 176 dětí z městských a vesnických škol v okrese Uherské Hradiště. Celkově práce pojednávala o současných 119 dědečcích a 160 babičkách.

Zpracování dat proběhlo na základě kategoriálního třídění a obsahové analýzy. Zaznamenávala jsem četnosti výskytu informací v daných kategoriích a subkategoriích, které jsem vytvářela na základě opakujících se informací z dětských prací. Ty jsem dále zpracovávala a vyhodnotila v kapitole 5. a 6.

Na základě uvedených zjištění můžu konstatovat, že děti v pubertálním věku vnímají životní styl seniorů – prarodičů. Zajímá je jejich aktivní a společenský život, ale ještě více jejich charakterové vlastnosti a city, které k nim chovají. Tyto skutečnosti je ovlivňují natolik, že při zamyšlení nad sebe samými, jací budou oni prarodiče, chtějí být takoví, jací jsou nyní ti jejich. Vytvořené dobré rodinné vztahy, sociální kontakt, zdraví ve spojení s aktivitou a naplněním rolí prarodiče, pocity spokojenosti a štěstí ve fázi stárnutí, pozitivní charakterové vlastnosti, ale také materiální hodnoty stojí u nich na prvních místech v hodnotovém žebříčku.

8. SUMMARY

The goal of this thesis is to find out whether and how children perceive their grandparents at the pubescent age, their way of life, activity - inactivity, their real categories of active behaviour including activities done with them, their grandchildren, and activities in the self-reflexion of the grandchildren as future grandparents.

The strategy of the thesis was heuristic because it tried to achieve truth and objective knowledge with an uncommon solution. From the point of view of the amount of data the strategy was quantitative, from the point of view of time the strategy was ex-post facto.

To fulfil the goal of this thesis, it was necessary to gain information from children at the age of 13 – 14 years. To gain these data, I chose a verbal projective method - written manifestations of children, namely 164 compositions with the topic of „grandmother – grandfather“ and 155 compositions with the topic of „When I am „a grandmother – a grandfather“ from 176 children of the town and village schools in the district of Uherské Hradiště. In total the work dealt with 119 present-day grandfathers and 160 grandmothers.

The processing of the data took place on the basis of the category sorting and of the content analysis.

I recorded the occurrence frequency of information in the given categories and subcategories which I created on the basis of recurrent information in the children's compositions. I used and evaluated them in the chapter 5. and 6.

On the basis of the mentioned findings I can state that children perceive the way of life of the elderly persons - grandparents at the age of puberty. They are interested in their active and social life, but more in their character qualities and feelings they have for them. They are influenced by these facts to such a degree that the reflections of themselves give an answer to the question what kind of grandparents they will be – they want to be like their grandparents now. A good family relationship, social contact, health in connection with activity and the fulfilment of the grandparent's role, feelings of contentment and happiness in the stage of aging, positive characteristics, but also material values take up the first places with them in the value scale.

9. REFERENČNÍ SEZNAM

1. Alan, J. (1989). *Etapy života očima sociologa*. Praha: Panorama.
2. Baroš, J. (1988). *Citový svět mladého člověka*. Bratislava: Smena.
3. Brátková, J. (1998). *Jak si lidé představují svůj život ve stáří a jeho finanční zabezpečení?* Praha: Středisko empirických výzkumů. Retriever 3. 7. 2011 from the World Wide Web: <http://www.stem.cz/clanek/262>.
4. Český statistický úřad. (2011). *Průměrný věk žen při narození dítěte v letech 1950-2010*. Retriever: 4. 7. 2011 from the World Wide Web: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/prumerny_vek_zen_pri_narozeni_ditete_letech_1950_2010.
5. Duffková, J. (2006). *Životní způsob/styl a jeho variantnost*. Katedra sociologie FF UK – Sociologie životního stylu – Jana Duffková. Retriever 6. 7. 2011 from the World Wide Web: http://www.janaduff.estranky.cz/clanky/sociologie-zivotniho-stylu/Duffkova_zivotni_zpusob_styl_variantnost_.html.
6. Haškovcová, H. (1990). *Fenomén stáří*. Praha: Edice Pyramida.
7. Hodaň, B. (2006). *Sociokulturní kinantropologie I. Úvod do problematiky*. Brno: Masarykova univerzita.
8. Hodaň, B. (2009). *K problému filozofické kinantropologie* (p.112, 187). Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
9. Hodaň, B., & Dohnal, T. (2005). *Rekreologie*. Olomouc: Hanex.
10. Horák, S. (2006). *Sport jako druh tělocvičné aktivity a prostředky TV, TcR a S*. Retriever 3. 9. 2006 from the World Wide Web: <http://unifor.upol.cz/web/foxisapi.dll/ftk.page?ID=TEXTY&VY=1055&T=1209>.

11. Horák, S. (2006). *Tělesný pohyb jako základní projev života člověka*. Retriever 3. 9. 2006 from the World Wide Web:
<http://unifor.upol.cz/web/foxisapi.dll/fk.page?ID=TEXTY&VY=1055&T=1202>.
12. Horák, S. (2006). *Tělesná kultura jako sociokulturní systém*. Retriever 3. 9. 2006 from the World Wide Web:
<http://unifor.upol.cz/web/foxisapi.dll/fk.page?ID=TEXTY&VY=1055&T=1203>.
13. Hubáček, J., Jandová, E., Svobodová, J. (1998). *Čeština pro učitele*. Český Těšín: VADE MECUM.
14. Jandourek, J. (2001). *Sociologický slovník* (p.206). Praha: Portál 2001.
15. Jirásek, I. (2005). *Filosofická kinantropologie: setkání filosofie, těla a pohybu* (p.202). Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
16. Kavale-Pazlarová, M. (2000). *Proč děti potřebují prarodiče*. Rodina.cz. Retriever 1. 7. 2011 from the World Wide Web: <http://www.rodina.cz/scripts/detail.asp?id=1207>.
17. Kohoutek, R. (2009). *Zájmy, potřeby a hodnotové orientace člověka*. Psychologie v teorii a praxi. Retriever 10. 5. 2011 from the World Wide Web:
<http://rudolfkohoutek.blog.cz/0912/zajmy-a-hodnotove-orientace-cloveka>.
18. Křížková, J. (2010). *Babičky zmizely. Místo vnoučatům se raději věnují cestování*-iDNES.cz. Retriever 10. 5. 2011 from the World Wide Web: http://ona.idnes.cz/babicky-zmizely-misto-vnoucatum-se-radeji-venuji-cestovani-pqt-/deti.aspx?c=A101006_171404_deti_job.
19. Langmeier, J. a Krejčířová, D.(1998). *Vývojová psychologie*. Praha: Grada.
20. Lenderová, M., Macková, M. Bezecný, Z. & Jiránek, T.(2005). *Dějiny každodennosti „dlouhého“ 19. století.II. Díl: Život všední i sváteční* (p.71). Retriever 4. 7. 2011 from the World Wide Web: <http://khv.upce.cz/upom/skriptum.pdf>.

21. Lisá, L., Kňourková, M. (1986). *Vývoj dítěte a jeho úskalí*. Praha: AVICENUM, zdravotnické nakladatelství.
22. Matějček, Z., Dytrych, Z. (1997). *Radosti a strasti prarodičů, aneb když máme vnoučata*. Praha: Grada.
23. Ministerstvo práce a sociálních věcí (2011). *Národní program přípravy na stárnutí na období let 2008 až 2012*. Retriever 3. 7. 2011 from the World Wide Web <http://www.mpsv.cz/cs/5045#plp>.
24. Němcová, B. (1964). *Babička*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy.
25. Říčan, P. (2006). *Cesta životem*. Praha: Portál.
26. Seifertová, A. (2006). *Tradiční sloh netradičně*. Praha: Blug.
27. Schmidt, H.D. (1978). *Obecná vývojová psychologie* (p. 234). Praha: ACADEMIA.
28. Stuart-Hamilton, I. (1999). *Psychologie stárnutí*. Praha: Portál.
29. Svoboda, M. (1999). *Psychologická diagnostika dospělých*. Praha: Portál.
30. Šípek, J. (2000): *Projektivní metody* (p.20). Praha: ISV nakladatelství.
31. Šmídová, O. (1992). *Životní styl a styl života*. Praha: Karolinum.
32. Šumberová, V. (2011). *Dědečkové jsou ve stínu akčních babiček. Neprávem-* iDnes.cz. Retriever 26. 6. 2011 from the World Wide Web: http://ona.idnes.cz/dedeckove-jsou-ve-stinu-akcnich-babicek-nepravem-ful-/deti.aspx?c=A101207_163025_deti_job.
33. Švancara, J. a kolektiv autorů. (1980) *Diagnostika psychického vývoje*. Praha: Avicenum.

34. Urbanová, M. (2009). *Babičky a dědečci v reflexi svých vnoučat*. Bakalářská práce, Univerzita Palackého, Fakulta tělesné kultury, Olomouc.
35. Vágnerová, M. (2007). *Vývojová psychologie II., Dospělost a stáří*. Praha: Karolinum.
36. Válková, H. (2007). Babičky a dědečci. In Wittmannová, J. (Ed.), *Aktivní v každém věku. Pracovní seminář odborníků v oblasti pohybových aktivit seniorů* (pp.71-76). Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
37. Vidovičová, L., Rabušic , L. (2003). *Senioři a sociální opatření v oblasti stárnutí v pohledu české veřejnosti : zpráva z empirického výzkumu*. Spoluautorka přílohy Martina Prinzová. Praha : VÚPSV – výzkumné centrum Brno, 2003, (p.67). Retriever: 3. 7. 2011 from the World Wide Web: <http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vidrab.pdf>.
38. Vonkomer, J. (1998). *Akí sme a akí budeme*. Bratislava: Stimul.
39. Wikipedie. Retriever: 4. 7. 2011 from the World Wide Web: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Generace>.
40. Schmidt, H.D. (1978). *Obecná vývojová psychologie* (p. 234). Praha: ACADEMIA.

10. PŘÍLOHY

Příloha č. 1.:

- Dopis učitelům českého jazyka na II. stupni ZŠ v okrese Uherské Hradiště

Příloha č. 2.:

- Tabulka 13. Přehled kategoriálních dat – P/M
- Tabulka 14. Součty hlavních kategorií činností prarodičů mimo zaměstnání – P/M
- Tabulka 15. Součty hlavních kategorií spol. aktivit prarodičů s vnoučaty P/M

Příloha č. 3.:

- Tabulka 16. Přehled kategoriálních dat - P/V
- Tabulka 17. Součty hlavních kategorií činností prarodičů mimo zaměstnání - P/V
- Tabulka 18. Součty hlavních kategorií spol. aktivit prarodičů s vnoučaty – P/V

Příloha č. 4.:

- Tabulka 19. Přehled kategoriálních dat – J/M
- Tabulka 20. Součty hlavních kategorií činností budoucích prarodičů
mimo zaměstnání – J/M
- Tabulka 21. Součty hlavních kategorií spol. aktivit budoucích prarodičů
s vnoučaty – J/M

Příloha č. 5.:

- Tabulka 22. Přehled kategoriálních dat – J/V
- Tabulka 23. Součty hlavních kategorií činností budoucích prarodičů
mimo zaměstnání – J/V
- Tabulka 24. Součty hlavních kategorií spol. aktivit budoucích prarodičů
s vnoučaty – J/V

Příloha č. 6.:

- DVD - fotodokumentace

Příloha č. 1

Vážené kolegyně, kolegové – učitelé ZŠ,

chtěla bych Vás požádat nejen jako kolegyně - učitelka ZŠ, ale hlavně jako studentka, o Vaši nelehkou spolupráci k mé **diplomové práci**. Ta se týká výzkumu v oblasti generačního přenosu životního stylu mezi prarodiči a vnoučaty.

Chtěla bych Vás tedy požádat, abyste obětovali jednu až dvě hodiny **českého jazyka v 8. ročníku** na písemné slohové vyjádření dětí o tom, jak každý z nich vnímá své prarodiče. Mělo by se jednat o jakýkoliv slohový útvar (nechat zcela na výběru žáka). Vyjádření žáků na téma ***Babička – dědeček*** a na téma ***Až já budu babička – dědeček***, by mělo být zcela spontánní. Budu vám vděčna, když se svými žáky vypracujete dvě slohové práce – od každého žáka 8. ročníku na výše uvedená témata v jakémkoliv rozsahu a slohového útvaru.

Téma můžete (po zpracování prací) jistě využít ve svých ŠVP.

Zdůrazňuji, že všechny práce žáků musí být anonymní!!

Z prací dětí budu čerpat to, co bude potřebné k dosažení cíle mé práce a širšího tématu FTK o životním stylu našich občanů.

Jako zpětnou vazbu Vám poskytnu výsledky mého výzkumu, který navazuje na mou bakalářskou práci, kde cílovou skupinu tvořili žáci mladšího školního věku, možná právě z Vaší školy.

Pokud budete tedy ochotni se mnou spolupracovat, zařaďte tyto vyučovací hodiny do svých tematických plánů v prvním čtvrtletí tohoto školního roku.

V případě spolupráce mě kontaktujte na emailové adrese **Mariana.U@seznam.cz**. Všechny práce si vyzvednu osobně po domluvě s Vámi do 15. 11. 2010. Máte-li zájem, mohu vám ukázat i svou předchozí Bc práci.

Děkuji za případnou spolupráci.

Bc. Marie Urbanová

studentka Fakulty tělesné kultury Univerzity Palackého v Olomouci, jinak učitelka ZŠ Starý Hrozenkov

29. 9. 2010

Příloha č. 2

Tabulka 13. Přehled kategoriálních dat - P/M

Kategorie	Dědečci	Babičky
Zaměstnanecká činnost		
chodí do práce	3	3
nechodí do práce	8	25
Činnost mimo zaměstnání		
neaktivita	8	6
aktivita	42	131
domácí práce	2	59
vaření, pečení	2	44
ruční práce (pletení, háčkování, šití, žehlení)	0	8
uklizení	0	7
pohybová rekreace	26	36
aktivity spojené s chůzí	6	13
aktivity spojené s péčí o přírodu	12	23
aktivity spojené s kutilstvím, opravami	8	0
sport	6	6
jízda na kole	2	2
ostatní	4	4
jiná – kulturně-kognitivní rozvoj (čtení, malování, luštění křížovek, práce na PC, zpívání, poslech hudby, cizí jazyk, hra na klavír)	8	30
Popis		
charakterových vlastností	97	189
pozitivní (hodná, milý, super, kamarád)	55	104
optimistické myšlení (veselý, legrační, usměvavá)	14	31
se vztahem k zodpovědnosti a práci (pracovitá, pečlivá)	15	46
se vztahem ke sportu (sportovec, trenér)	1	1
negativní (líný, nazlobený)	12	7
fyzický	38	115
oči	6	20
vlasý	11	43
postava	20	39
obličej	1	13
oblečení	2	9
Společné aktivity prarodičů s vnoučaty		
pohybové	33	25
domácí práce	0	5
pohybová rekreace	21	13
aktivity spojené s chůzí (procházky, sběr hřibů, výlety, cestování, stanování, návštěva zápasů, nakupování)	13	10
aktivity spojené s péčí o přírodu (sběr ovoce, sečení trávy, práce na zahradě)	7	3
aktivity spojené s kutilstvím (práce na dvoře, traktorem)	1	0
sport (fotbal, plavání, lyžování...)	12	7
jiné (povídání, společné učení, stolní hry, dobrodružnost, koncerty)	12	26

Pokračování tabulky

Soužití babičky a dědečka		
společné	34	
osamoceni	3	14
Věk prarodičů	13(69let)	33(67let)
Nemoc	5	11
Úmrtí	15	3
Četnost styku prarodičů s vnoučaty	35	
Vyjádření vztahu vnoučat k prarodičům pozitivní (mám je rád/a, je mi s nimi dobře, je můj vzor, chci se stýkat s nimi často, je to kamarád, má mě rád/a, vážím si ji...)	72	133
Účast zvířat	20	
Bydlení prarodičů		
v bytě	5	
v rodinném domku	19	

Vysvětlivky: P/M - téma: Babička – dědeček/město

Tabulka 14. Součty hlavních kategorií činností prarodičů mimo zaměstnání - P/M

Neaktivita	Aktivita			Kulturně kognitivního rozvoje
	Pohybová			
	Domácí práce	Pohybová rekreace	Sport	
14	61	62	12	38
	135			
	173			

Vysvětlivky: P/M - téma: Babička – dědeček/město

Tabulka 15. Součty hlavních kategorií společných aktivit prarodičů s vnoučaty – P/M

Domácí práce	Pohybové			Sport	Jiné
	Pohybová rekreace				
	Aktivity spojené s chůzí	Aktivity spojené s péčí o přírodu	Aktivity spojené s kutilstvím		
5	23	10	1	19	38
	34				
	58				

Vysvětlivky: P/M - téma: Babička – dědeček/město

Příloha č. 3

Tabulka 16. Přehled kategoriálních dat - P/V

Kategorie	Dědečci	Babičky
Zaměstnanecká činnost		
chodí do práce	5	1
nechodí do práce	2	3
Činnost mimo zaměstnání		
neaktivita	9	5
aktivita		
domácí práce	2	16
vaření, pečení	1	14
ruční práce (pletení, háčkování, šití, žehlení)	0	0
uklizení	1	2
pohybová rekreace	25	18
aktivity spojené s chůzí	7	6
aktivity spojené s péčí o přírodu	11	10
aktivity spojené s kutilstvím, opravami	9	2
sport	4	2
jízda na kole	1	0
ostatní	3	2
jiná – kulturně-kognitivní rozvoj (čtení, malování, luštění křížovek, práce na PC, zpívání, poslech hudby, cizí jazyk, hra na klavír)	4	5
Popis		
charakterových vlastností	40	48
pozitivní (hodná, milý, super, kamarád)	22	29
optimistické myšlení (veselý, legrační, usměvavá)	9	8
se vztahem k zodpovědnosti a práci (pracovitá, pečlivá)	4	6
se vztahem ke sportu (sportovec, trenér)	0	0
negativní (líný, nazlobený)	5	5
fyzický	34	49
oči	6	8
vlasý	9	18
postava	11	12
obličej	8	11
oblečení	5	11
Společné aktivity prarodičů s vnoučaty		
pohybové	30	32
domácí práce	0	8
pohybová rekreace	23	19
aktivity spojené s chůzí (procházky, sběr hřibů, výlety, cestování, stanování, návštěva zápasů, nakupování)	9	11
aktivity spojené s péčí o přírodu (sběr ovoce, sečení trávy, práce na zahradě)	7	8
aktivity spojené s kutilstvím (práce na dvoře, traktorem)	7	0
sport (lyžování, plavání, jízda na kole, fotbal...)	7	5
jiné (povídání, stolní hry, společné učení, kino, práce na PC)	16	21

Pokračování tabulky

Soužití babičky a dědečka		
společné	46	
osamoceni	3	9
Věk prarodičů	6(65let)	7(69let)
Nemoc	10	5
Úmrtí	6	2
Četnost styku prarodičů s vnoučaty	10	
Vyjádření vztahu vnoučat k prarodičům pozitivní (mám je rád/a, je mi s nimi dobře, je můj vzor, chci se stýkat s nimi často, je to kamarád, má mě rád/a, vážím si ji...)	35	49
Účast zvířat	30	
Bydlení prarodičů		
v bytě	3	
v rodinném domku	17	

Vysvětlivky: P/V - téma: Babička – dědeček/vesnice

Tabulka 17. Součty hlavních kategorií činností prarodičů mimo zaměstnání - P/V

Neaktivita	Aktivita			
	Pohybová			Kulturně kognitivního rozvoje
	Domácí práce	Pohybová rekreace	Sport	
14	18	43	6	9
	67			
	76			

Vysvětlivky: P/V - téma: Babička – dědeček/vesnice

Tabulka 18. Součty hlavních kategorií společných aktivit prarodičů s vnoučaty – P/V

Domácí práce	Pohybové			Sport	Jiné
	Pohybová rekreace				
	Aktivity spojené s chůzí	Aktivity spojené s péčí o přírodu	Aktivity spojené s kutilstvím		
8	20	15	7	12	37
	42				
	62				

Vysvětlivky: P/V - téma: Babička – dědeček/vesnice

Příloha č. 4

Tabulka 19. Přehled kategoriálních dat – J/M

Kategorie	Dědečci	Babičky
Zaměstnanecká činnost		
chodit do práce (snažit se vydělávat)	5	0
nechodit do práce (dožít se důchodu)	6	2
Činnost mimo zaměstnání		
neaktivita (televize, ležet)	6	2
aktivita	43	34
domácí práce (vařit, péct, vyšívát)	0	11
pohybová rekreace	26	13
aktivity spojené s chůzí	13	4
aktivity spojené s péčí o přírodu	11	9
aktivity spojené s kutilstvím, opravami	2	0
sport	13	5
fotbal	7	0
lyžování	2	2
ostatní	4	3
jiná – kulturně-kognitivní rozvoj (čtení, luštění křížovek, hrát poker, malovat, hrát na kytaru)	4	5
Popis		
charakterových vlastností	45	54
pozitivní (hodná, milý, super, kamarád)	25	35
optimistické myšlení (veselý, legrační, usměvavá)	8	11
se vztahem k zodpovědnosti a práci (pracovitá, pečlivá)	4	5
se vztahem ke sportu (sportovec, trenér)	7	2
negativní (výbušný)	1	1
stavu	33	23
zdravotního (nebýt nemocný, být zdravý)	6	5
postoje k životu (užívat si života, užívat si s vnoučaty, mít spoustu času, být bez starostí...)	23	11
stárnutí (stará, nebýt zastaralá, moderní)	4	7
fyzický	22	20
oči	2	0
vlasý	6	8
postava	5	5
obličej	6	6
oblečení	3	1
Společné aktivity prarodičů s vnoučaty		
pohybové	28	7
domácí práce	0	0
pohybová rekreace	15	6
aktivity spojené s chůzí (procházky, sběr hřibů, výlety, cestování, stanování, návštěva zápasů, nakupování)	13	6
aktivity spojené s péčí o přírodu (práce na zahradě)	2	0
aktivity spojené s kutilstvím (práce na dvoře, traktorem)	0	0
sport (fotbal, jízda na kole, tenis)	13	1
jiné (hrát si, povídat si, pomáhat s úkoly, zpívat, číst)	13	8

Pokračování tabulky

Přijmutí role prarodiče		
pozitivně (zmínka o vnoučatech, těším se)	52	32
negativní (netěším se, nedokážu si to představit)	4	4
Četnost styku prarodičů s vnoučaty (často, žít společně, občas)	9	8
Vyjádření vztahu vnoučat k prarodičům		
prarodiče jako vzor (vzor moje babička, dědeček, budu pro moje vnoučata vzor, rádce, učitel, opora, důležitá osoba...)	33	38
emocionální vztah (budu mít rád/a vnoučata, rozmazlovat je...)	15	15
negativní (nechci být jako babička)	0	1
Místo žití		
město	4	5
vesnice (les, příroda, rodinný dům)	23	12
Společné soužití s partnerem	38	
Materiální hodnoty (velký dům, jachtu, super auto, moc peněz, služebnictvo, sportovní klub, spoustu nemovitostí)	45	1
Osobnostní růst (mistr světa, celebrita, být slavný, být něco víc)	7	1
Věk	0	

Vysvětlivky: J/M - téma: Až já budu babička – dědeček/město

Tabulka 20. Součty hlavních kategorií činností budoucích prarodičů mimo zaměstnání – J/M

Neaktivita	Aktivita			Kulturně kognitivního rozvoje
	Pohybová			
	Domácí práce	Pohybová rekreace	Sport	
8	11	39	18	9
	68			
	77			

Vysvětlivky: J/M - téma: Až já budu babička – dědeček/město

Tabulka 21. Součty hlavních kategorií společných aktivit budoucích prarodičů s vnoučaty – J/M

Domácí práce	Pohybové			Sport	Jiné
	Pohybová rekreace				
	Aktivity spojené s chůzí	Aktivity spojené s péčí o přírodu	Aktivity spojené s kutilstvím		
0	19	2	0	14	21
	21				
35					

Vysvětlivky: J/M - téma: Až já budu babička – dědeček/město

Příloha č. 5

Tabulka 22. Přehled kategoriálních dat – J/V

Kategorie	Dědečci	Babičky
Zaměstnanecká činnost		
chodit do práce (snažit se vydělávat)	0	2
nechodit do práce (dožít se důchodu)	10	6
Činnost mimo zaměstnání		
neaktivita (televize, ležet, odpočívat)	6	3
aktivita	27	38
domácí práce (vařit, péct, vyšívát)	0	8
pohybová rekreace	21	20
aktivity spojené s chůzí	11	12
aktivity spojené s péčí o přírodu	8	8
aktivity spojené s kutilstvím, opravami	2	0
sport	4	8
lyžování	1	3
ostatní	3	5
jiná – kulturně-kognitivní rozvoj (čtení, psaní povídek, poznávání poznatky o vědě)	2	2
Popis		
charakterových vlastností	7	31
pozitivní (hodná, milý, super, kamarád)	5	20
optimistické myšlení (veselý, společenská)	1	3
se vztahem k zodpovědnosti a práci (pracovitá, pečlivá)	0	3
se vztahem ke sportu (sportovec, dobrodruh, aktivní)	1	5
negativní	0	0
stavu	23	33
zdravotního (nebýt nemocný, být zdravý)	8	7
postoje k životu (užívat si života, užívat si s vnoučaty, mít spoustu času, být bez starostí...)	10	18
stárnutí (stará, nebýt zastaralá, moderní)	5	8
fyzický	4	7
oči	0	1
vlasý	2	4
postava	0	0
obličej	2	2
oblečení	0	0
Společné aktivity prarodičů s vnoučaty		
pohybové	11	30
domácí práce	0	2
pohybová rekreace	8	16
aktivity spojené s chůzí (procházky, sběr hřibů, výlety, cestování, stanování, návštěva zápasů, nakupování)	5	12
aktivity spojené s péčí o přírodu (práce na zahradě)	3	3
aktivity spojené s kutilstvím (práce na dvoře, traktorem)	0	1
sport (fotbal, jízda na kole, tenis, plavání)	3	12
jiné (hrát si, povídat si, pomáhat s úkoly, zpívat, číst)	5	18

Pokračování tabulky

Přijmutí role prarodiče		
pozitivně (zmínka o vnoučatech, těším se)	23	33
negativní (netěším se, nedokážu si to představit)	4	8
Četnost styku prarodičů s vnoučaty (často, žít společně, občas)	10	8
Vyjádření vztahu vnoučat k prarodičům		
prarodiče jako vzor (vzor moje babička, dědeček, budu pro moje vnoučata vzor, rádce, učitel, opora, důležitá osoba...)	6	17
emocionální vztah (budu mít rád/a vnoučata, rozmazlovat je...)	4	18
negativní	0	0
Místo žití		
Město (domov důchodců)	3	0
vesnice (les, příroda, rodinný dům)	12	13
Společné soužití s partnerem	23	
Materiální hodnoty (velký dům, jachtu, super auto, moc peněz, služebnictvo, sportovní klub, spoustu nemovitostí)	1	5
Osobnostní růst (mistr světa, celebrita, být slavný, být něco víc)	0	0
Věk	15(prům.věk 72 let)	

Vysvětlivky: J/V - téma: Až já budu babička – dědeček/vesnice

Tabulka 23. Součty hlavních kategorií činností budoucích prarodičů mimo zaměstnání – J/V

Neaktivita	Aktivita			Kulturně kognitivního rozvoje
	Pohybová			
	Domácí práce	Pohybová rekreace	Sport	
9	8	41	12	4
	61			
	65			

Vysvětlivky: J/V - téma: Až já budu babička – dědeček/vesnice

Tabulka 24. Součty hlavních kategorií společných aktivit budoucích prarodičů s vnoučaty – J/V

Domácí práce	Pohybové			Sport	Jiné
	Pohybová rekreace				
	Aktivity spojené s chůzí	Aktivity spojené s péčí o přírodu	Aktivity spojené s kutilstvím		
2	17	6	1	15	23
	24				
	41				

Vysvětlivky: J/V - téma: Až já budu babička – dědeček/vesnice

Příloha č. 6

DVD - fotodokumentace